БҮГҮ- ЧУРТТАРНЫҢ-ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1928 чылда үндезилетингеп

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫН ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955
ДЕКАБРЬ
20
ВТОРНИК
№ 251 (3445)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң даргазы К. Е. Ворошилов Ленинградта (1 арын).

Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ Сталинабадтан Афганистанче үнүпкени (1 арын).

Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ Кабулда чеде бергени (1 арын).

Мухаммед Надир-ШахтыҢ хөөрүнге Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ чечек салганы (1 арын).

Хинди дылды сайзырадыр айтырыг таллазы-биле парламент ассоциацизынын кежигүннери ИндияныҢ парламент депутаттары-биле Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ ужуражыышкыны (2 арын).

БистиҢ Төрээн чүртүвүстүҢ найыслалы — Москвада (2 арын).

ПропагандистерниҢ чөвүлел хуралдары (2 арын).

Д. Михайлов. — Масса-политиктиг ажылды улам бедик деңнелче (2 арын).

Д. Косогов.— ГорпонуҢ бухгалтер учедун чурумчудар (3 арын).

ӨөреникчилериҢ кижизидилгелинче адаиелериҢ ролүн бедидер (3 арын).

С. Бадаа.—«Улуг-ХемниҢ эриктеринде» (3 арын).

В. Аверин. — СахалинныҢ оттары (4 арын).

КНО-нуҢ Кол Ассамблеязынын X сессиязы (4 арын).

Чурт иштиниҢ курлавырларынын күсели-биле бараан саарылгазын калбартыр

Чурт иштиниҢ курлавырларын чөп ажыглап турган калбак хереглелдиҢ бараанларын бүлүдүп үнүп келгеи-дериҢ чугула сорулгаларныҢ бирээзи. Калбак хереглелдиҢ бараанларынга чоннуҢ негелдезин хандырарынга чурт иштиниҢ курлавырларын чогумчалыг ажыглаары улуг рольдуг. Ынчалза-даа ол байлак аргаларны багай ажыглап турар чер-чер организацияларынын удуртукчуларынын олутпай чоруун СЭКП ТК-ныҢ июль Пленуму буруу шаап көргеи, чүге дээрге ол чорук бараанларныҢ ассортиментизин эвээжедип, чурт иштинге кылып ап болур бөдүүн кылыгларны безин өске областардан киир сөөргүп алырынга чедирген.

МооҢ мурнунда чылдарда бүлүдүп турган лыжаны азы оон туржук хаак горинкаларны безин ам өске областардан ап турар апарган. Ол болза, бистиҢ областыҢ удуртур чамдык организацияларынын болгаш облпотребсоюзтуҢ азырадыкчы хөөнүн айтып турар. Хандырылга организациялары чурт иштиниҢ чиик өртектиг материалдарындан калбак хереглелдиҢ бараанларын белеткеирин шүүтсүнгеш, чүвениҢ беленин хараап, хөй чарыгдалдарны үндүрүп, кандыг-даа бараанларны төп областардан алыр практиканы ам-даа үргүлчүлевишаан турары шын эвес.

Шак мындыг чаңгыс талаланчак хоҗудангай практика чурт иштиниҢ байлак курлавырларын чонга бараан болдурарын моондактап турары билдингир. Чурт иштиниҢ курлавырларын багай ажыглап турар чорук чамдык райулет пүр комбинаттарын болгаш облпотребсоюзтуҢ бүдүрүлге комбинаттарын доктаатканонаалганы үзериҢге чедирген. Мындыг фактылар бодунуҢ эолчээнде келгеи облпотребсоюзтуҢ ниити системазын болгаш райполарны бараан саарылгазынын планын бир дески күүсетпезинге чедирген.

Чурт үлетүрүүнүҢ область эргелелиниҢ (начальниги эш Гусев) бүдүрүлгелерин садыг организацияларынга чурт иштинге кылган бараанларны бээр планын үшкү кварталда чүгле 46,5 хуу күүсеткен. Чурт үлетүрү дыка хөй даараглыг кылыгларны, кидис идиктерни, мебель кылыгларын чонга чедир бербээн. Райүлетүр комбинаттарынын болгаш чурт үлетүрүүнүҢ өске-даа бүдүрүлгелериниҢ продукциязынын шынары куду, бот-үнеҢ аар болгаш ассортиментизи эвээш. Чижээ, чурт иштинге чазаан стулдуҢ өртээ төп областардан эккелген стулдуҢ өртээнден 15 — 20 рубль аар, а шынары оон дыка куду. КызылдыҢ мебель фабриказынга чазаан ыяш досказарныҢ өртээ өске областардан сөөртүп келген досказарларныҢ өртээнден аар.

КылыгларныҢ шынарынын кудузу база бот-үнезиниҢ аары оларны масеалы-биле бүдүрерин болгаш дүрген саарын моондактап, бо кылыгларны өске областардан сөөртүп алыр дээр хөөннерге идиг болуп, ындыг янзы арга-биле области бар байлак курлавырларны чөп ажыглаарын моондактап турар. Область иштиндеи дашкаар ап турар даараглыг кылыглар, ыяш болгаш демир аймаандан сайзырадын кылган барааннар оларга областыҢ чоҢунуҢ болгаш ылаңгыя колхозтарныҢ үргүлчү өзүп турар негелдезин ыракта хандырбайн турар. Ол чорук чурт иштиниҢ курлавырларын чүгле область иштинге эвес, харын районнарныҢ боттарынга ажыктыг кылдыр ажыглаарынын эргежок чугулазын хүннүҢ айтырыынга тургузуп турар.

Өске ажыл-агыйларны чугаалаваска безин чүгле колхозтарныҢ болгаш колхозчуларныҢ шанак, тергеге, дугага болгаш өске-даа ажыл-агый хереклелдеринге негелдези дыка өскен. Колхозчу тараачыннарныҢ көшкүн амыдыралдан суурҗуҢ байдалче шилчээни-биле бажын иштиниҢ хереклелдеринге негелде сөөлгү чылдарда дыка улгаткан. Ынчалза-даа ол негелдени садыг организациялары болгаш чурт үлетүрүүнүҢ бүдүрүлгелери боттарынын шүшпен, олутпай чоруунуҢ хараазы-биле күүсетпейн турар.

Чижээ, Тожу району шанак, тергени, хомут, дуганы болгаш мебель кылыгларын область төвүнден ап турар. Ынчаарга бо бараанларны районнуҢ бодунга кылып ап болур арга бар, чиг-эт болгаш материалдар районда төттүнмес. ТожунуҢ райүлетүр комбинады ол аргаларны багай ажыглап, районнуҢ ийи колхозтарынын шанак, тергеге негелдезин безин хандырбайн турар. Комбинат бо чылдын чүгле үш кварталдарында безин 79 мун рубльдиҢ бараанын районнуҢ чонунга чедир бербээн. Тожу районнуҢ удуртуу ажылдакчылары комбинаттыҢ ажылын экижиериниҢ улуу, харын эрткен чылын ону хаар дугайында айтырыгны тургузуп, Тожуже белен шанактар чорударын облпотребсоюзтан негеп турганнар.

Чурт иштиниҢ курлавырларынын күсели-биле бараан саарылгазын калбартыр талазы-биле облпотребсоюз чамдык ажылдарны чоруткан. Облпотребсоюз Чербиде үлетүр комбинадын, Шагаан-Арыгда, Самагалдайда болгаш өске-даа райполарныҢ чанында идик кылыр база даараныла мастерскааларын организастаан. ЧербиниҢ үлетүр комбинады бо чылдын он айларынын иштинде 300 мун рубльдиҢ продукциязын берген. Чурт иштиниҢ аҢ-чем аймаанын курлавырларын ажыглаар талазы-биле чамдык садыг организациялары эки дуржулгалыг болуп турар.

Кызыл горпозунуҢ, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик райполарынын столоваялары чем артынчыларын хаван чемгеринге ажыглап, оон хөй орулганы ап, садыгларны болгаш ниитиниҢ чемненилге черлерин чиик өртектиг эт-биле хандырарын чедип алган. Ынчаарга бо ажылдар областыҢ садыг организацияларынын боттандырза чогуур улуг ажылдарынын үүгле эгези болур. Чурт иштиниҢ курлавырларын ажыглалга киирер талазы-биле облпотребсоюзтуҢ инициатива чок ажылдап турарын мооҢ-биле кады демдеглевейн барын болбас.

БистиҢ области кат-чимис, тайга тооруу, мөөгү, балык байлак. Ынчаарга садыг организациялары бойдустуҢ ол үнелиг байлактарын чөп ажыглавайн, ону белеткээриниҢ планын үзүп турарлар. Бо талазы-биле улуг буруу хамыктыҢ мурнунда облпотребсоюзтун белеткел эргелелинге онаажыр.

Садыг организацияларынын хүлээлгези чүдел дээрге—калбак хереглелдиҢ үлетүр болгаш аҢ-чем бараанларынга чоннуҢ негелдезин хандырарынче, 1955 чылдыҢ бараан саарылгазынын планын үлегерлиг күүседиринче бүгү күжүн салырында болур. Оон-биле кады 1956 чылда бараан саарылгазынга киреР үжүрлүг чурт иштиниҢ бараанларынын бүдүрүлгезин көвүдедири эргежок чугула.

Төпчүтүнген хандырылганын системазын бараанга негелдени долу хандырары-биле болгаш бараан саарылгазын казбартыры-биле бар аргаларны четче ажыглап турган чер-черниҢ инициативазын бүгү талалыг хөгжүдери-биле холбаштырарын партия болгаш чазак негеп турар.

Партиянын XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартышаан, күрүне болгаш кооперация садынын ажылдакчылары чурт иштиниҢ курлавырларын бараан саарылгазынга калбаа-биле киириштирерин чедип алыр хүлээлгелиг. Чурт иштиниҢ курлавырларын бүгү тала-биле ажыглаары — күрүненин чугула хөрөө. Сорулга болза, бо чугула ажылды идепкейлиг болгаш шудургу чорудары болур.

Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ Сталинабадтан Афганистанче үнүпкени

СТАЛИНАБАД, декабрь 15. (СЭТА). ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. А. БулганинныҢ болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиум кежигүнү Н. С. ХрущевтуҢ декабрь 14-те ИндияныҢ найыслалы Дели хоорайдан үжүлүп үнген самолёду КабулдуҢ районунга болган агаар бойдустуҢ таарымча чок байдалдарынын хараазы-биле ол-ла хүн Сталинабадка кээп хонупканын мооҢ мурнунда-ла дыңнаткан болгай.

Сталинабад аэродромунга Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту база оларны үдээн армия генералы И. А. Серовту, ССРЭ-ниҢ Даштыкы Херекер МинистриниҢ бирги оралакчызы А. А. Громыкону, ССРЭ-ниҢ Даштыкы Садыг министриниҢ оралакчызы П. Н. Кумыкинни ТаджикистанныҢ КП-ныҢ ТК-зынын бирги секретары Б. Гафуров, Таджик ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы Н. Додхудоев, ТаджикистанныҢ КП-ныҢ ТК-зынын секретарылары П. С. Обносов, А. Имамов, А. В. Носенков, Таджик ССР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазынын оралакчылары А. В. Мазаев, М. Рахматов, Е. И. Обухов, Таджик ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазынын оралакчызы С. Халикова, ТаджикистанныҢ КП-ныҢ Сталинабад хооркомунуҢ секретары А. Хасанов, Сталинабад хооркүүскомунуҢ даргазы А. Асроров, министрлер, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ болгаш Таджик ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ депутаттары база республиканыҢ партия болгаш совет организацияларынын өске-даа удуртукчулары уткуп алганнар.

Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев аэродромдан хоорайже чорупкан. Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка республиканыҢ найыслалынын мун-мун ажылчы чоннары бүгү орукту дургаар изиг байыр чедирип турганнар.

Декабрь 14-түҢ кежээзинде Н. А. Булганин-биле Н. С. Хрущев ТаджикистанныҢ күрүненин С. Айни аттыг опера болгаш балет театрынга улуг концертке олурушкан. Ол концертке Сталинабадтын ӨҢ эки дээн артист күштери киришкен. ТаджикистанныҢ КП-ныҢ ТК-зынын бирги секретары Б. Г. Гафуров, Таджик ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы Н. Додхудоев база республиканыҢ партия болгаш совет организацияларынын өске-даа удуртукчулары ол концертке база олурушкан.

Залга олурганнар Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка үргүлчүледиг алыш часкаашкыны-биле байыр чедирип турганнар.

Декабрь 15-те ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев база оларны үдээн армия генералы И. А. Серов, ССРЭ-ниҢ Даштыкы Херектер МинистриниҢ бирги оралакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-ниҢ Даштыкы Садыг министриниҢ оралакчызы П. Н. Кумыкин Сталинабадтан Кабулче ужулуп үнүпкен.

Сталинабадтын аэродромунга оларны ТаджикистанныҢ КП-ныҢ ТК-зынын бирги секретары Б. Г. Гафуров, Таджик ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы Н. Додхудоев, ТаджикистанныҢ КП-ныҢ ТК-зынын секретарылары П. С. Обносов, А. Имамов, А. В. Носенков, Таджик ССР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазынын оралакчылары А. В. Мазаев, М. Рахматов, Е. И. Обухов, Таджик ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазынын оралакчызы С. Халикова, ТаджикистанныҢ КП-ныҢ Сталинабад хооркомунуҢ секретары А. Асроров, министрлер, ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ болгаш Таджик ССР-ниҢ Дээди СовединиҢ депутаттары, база республиканыҢ партия болгаш совет организацияларынын өске-даа удуртукчулары барып үдээннер.

Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ Кабулда чеде бергени

КАБУЛ, декабрь 15. **(СЭТА-ныҢ тускай корр).** Афган чазактыҢ чалааны ёзугаар ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев болгаш оларны үдеп чоруур кижилер бөгүн АфганистанныҢ найыслалы Кабулда чеде бергеннер.

Кабул аэродромунга аалчыларны утказаннар болза: АфганистанныҢ Премьер-Министри Мухаммед Дауд, ОрдунуҢ министри Ахмед Али, Премьер-МинистриниҢ оралакчызы болгаш Даштыкы херектер министри Мухаммед Наим, Премьер-МинистриниҢ оралакчызы Али Мухаммед, чазак кежигүннери, улус чөвүлелиниҢ даргазы Мухаммед Ноуруз, сенаттыҢ даргазы Фазль Ахмед Муджаддади, Кабул можунуҢ генерал-губернатору, Даштыкы херектер министерствозунуҢ харыысалгалыг дүжүметтери, Кабулда дипломаттыг төлөө черлериниҢ баштыңнары.

Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту ССРЭ-ниҢ Кабулда Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини М. В. Дегтярь уткаан. Совет аалчыларны Кабулга чедирип келген самолёт ол черниҢ шагы-биле 13 шак 45 минутада Кабул аэродромунга кээп хонупкан. Аэродром совет болгаш афган күрүне туктары-биле шиметинген турган.

Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев самолёттан үнүп келирге Премьер-Министр Мухаммед Дауд уткуп алган, аэродромда чыскааган хүндүлүг таңныылдыҢ фронтүзүн эргиир үеде оларны үдээн. Шериг оркестри ССРЭ-ниҢ болгаш АфганистанныҢ күрүне гимнилерин күүсеткен. ОоҢ соонда аалчыларга афган кабинеттиҢ кежигүннерин, Кабулда дипломаттыг корпустуҢ кежигүннерин, совет элчин черниҢ болгаш советтиҢ өске-даа төлөө черлериниҢ составын бараалгаткан.

Национал хеп кеткен афган уруглар база ол ышкаш совет колониянын мурнундан — совет уруглар Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка чечектер тывыскан. Чечектерни АфганистанныҢ Премьер-Министри Мухаммед Даудка болгаш Премьер-МинистриниҢ оралакчызы Мухаммед Наимге база тывыскан.

Аэродромга Н. А. Булганин микрофонга мооҢ адаанда медеглелди кылган:

Н. А. БулганинныҢ медеглели

Дээрги Премьер-Министр!

Дээргилер!

Найыралдыг АфганистанныҢ черинге баспышаан, совет улустуҢ шагдан бээр бызыг кожа-хелбээ харылзаалыг болуп турары афган улуска байыр болгаш ӨҢ эки күзээшкиннерни дамчыдарынга мен болгаш мээҢ өҢнүүм Никита Сергеевич Хрущев өөрүп тур.

СилерниҢ чүртүнарга кээр дугайында АфганистанныҢ хаан чазаанын ээлдексвилеҢ чалаалгазын хандыкшыл-биле хүлээп алган бис. Бо чорук болза, Афганистан-биле чоок таныжар болгаш күрүне удуртукчулары-биле хууда харылзааны тургузар арганы биске бээр.

Совет күрүненин тургустунуп турар үезинде-ле быжыг сууру тургустунган бистиҢ чүттарывыстын аразында найыралдыг харылзаалар ийи чурттарныҢ эргеажыктарынын долу деҢ эргелеринге үндезилээш кезээде хөгжүп келген.

Совет ЭвилелиниҢ улустары эрес-маадырлыг болгаш күш-ажылга ынакшылдыг афган улусту ханы хүндүлел болгаш хандыкшыл-биле көрүп турар, АфганистанныҢ тайбынче болгаш национал хамаарышпас чоруун камгалаар хажык чок оралдажышкынын бедиг-биле үнелеп турар.

ДеҢ эргеге болгаш ийи чурттарныҢ эрге-ажыктарын улур-дедир хүндүлежиринге үндезилээш найыралдыг харылзааларны улам ыцай хөгжүдеринге Совет Эвилели болгаш Афганистан бүгү аргаларлыг болуп турар.

Ийи чурттарныҢ улустарынын чаагай чоруунга, тайбыңныҢ болгаш улустар аразынын кады ажылдажылгазынын эрге-ажыктарынга совет-афган найырал бызыгар, хөгжүүр болзун!

* * *

ССРЭ-ниҢ болгаш АфганистанныҢ хөй санныг туктары-биле болгаш орус дылда база пушту болгаш фарси дылдарда байыр чедирген лозунгулар-биле шиметинген найыслалдыҢ кудумчуларынга аалчыларны уткууру-биле КабулдуҢ бүгү чону барык шуптузу үнүп келген. Лозунгуларда бижитингени болза:

«БистиҢ хаалгаларывыс болгаш чүректеривис өөнүктерге кеззеде ажык!» «ЧүректиҢ бүгү ханызындан эргим аалчыларга байыр чедирип тур бис!» «МорлаҢар!» «Найыралдыг кожа-хелбээ чүрттүҢ удуртукчуларын көөрүн өөрүп тур бис!», «Совет Россия болгаш Афганистан кажандаа эки кожа-хелбээ болуп турган болгаш артар!».

Аэродромдан аалчыларныҢ турар черинге чедир чеди километр оруктун бүгү дургузунда КабулдуҢ болгаш ооҢ чоок кавызынын он-он мун чону—улуг кижилер, кырганнар, аныяктар, уруглар аалчыларга найыралдыг байыр чедирип турганнар. Байыр чедирген үннер үргүлчү дыңналып турган. Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ келгенин таварыштыр бөгүн Кабулга ажыл хүнү эвезин чарлаан.

АфганистанныҢ Премьер-Министринге хүлээп алыышкын

КАБУЛ, декабрь 15. **(СЭТА-ныҢ тускай корр.).** Бөгүн ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев АфганистанныҢ Премьер-Министри Мухаммед «Дауда чораан болгаш оон-биле беседа кылган. Беседага олурушканнар: совет таладан — ССРЭ-ниҢ Даштыкы Херектер МинистриниҢ бирги оралакчызы А. А. Громыко, ССРЭ-ниҢ Даштыкы садыг министриниҢ оралакчызы П. Н. Кумыкин болгаш ССРЭ-ниҢ Афганистанда Онза болгаш Бүрүн эргелиг элчини М. В. Дегтярь, афган таладан—Премьер-МинистриниҢ оралакчызы болгаш даштыкы херектер министри Мухаммед Наим, Премьер-МинистриниҢ оралакчызы Али Мухаммед.

АфганистанныҢ хаанынга хүлээп алыышкын

КАБУЛ, декабрь 15. **(СЭТА-ныҢ тускай корр.).** Бөгүн АфганистанныҢ хааны Мухаммед-Захир-Шах ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы Н. А. Булганинга болгаш ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиум кежигүнү Н. С. Хрущевка хүлээп алыышкын кылган. АфганистанныҢ хааны-биле беседа үезинде Н. А. Булганин ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазындан аңаа чоруткан чагааны тывыскан. Хүлээп алыышкынга совет таладан олурушканнар—А. А. Громыко, П. Н. Кумыкин болгаш М. В. Дегтярь, афган таладан — Премьер-Министр, Премьер-МинистриниҢ оралакчылары, хаан ордузунуҢ министри болгаш албан дужаалдыг кижилер.

* * *

Ол-ла хүн, кежээ АфганистанныҢ хааны Мухаммед Захир-шах бодунуҢ ордузунга Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ алдары дээш хүлээп алыышкын кылган. Хүлээп алыышкынга Премьер-Министр Мухаммед Дауд баштаан чазак кежигүннери, Улус ЧөвүлелиниҢ даргазы Мухаммед Ноуруз, Сенат даргазы Фазль Ахмед Муджаддади, АфганистанныҢ ССРЭ-де элчини Гулям Яхья Тарзи, Афганистанда даштыкы элчин болгаш миссия черлериниҢ баштыңнары, Совет таладан Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту Афганистанга барганын үдеп чоруур кижилер база олурушкан.

Мухаммед Надир-ШахтыҢ хөөрүнге Н. А. БулганинныҢ болгаш Н. С. ХрущевтуҢ чечек салганы

КАБУЛ, декабрь 16. **(СЭТА-ныҢ тускай корр.).** АфганистанныҢ амгы хаанынын адазы — 1933 чылда өлүрткен Мухаммед Надир-ШахтыҢ хөөрүнге бөгүн Н. А. Булганин болгаш Н. С. Хрущев чечектер салган. 1929 чылда Надир-Шах, Афганистанга Баче-СаконуҢ реаксылыг тура халыышкыны эгелээнде афганныҢ мурнуу талакы аймактарын баштап чоруткан, Баче-Сакаону чылча шаңкаш, Кабулду ээлеп алган. Чылдырган улуг Дмарга (аймактарныҢ баштыңчыларынын болгаш даргаларынын хуралынга) төрээн чүрттүҢ мурнунга ооҢ алдар-хавыязы дээш ону АфганистанныҢ хааны кылдыр чарлаан.

Надир-шахтыҢ туттунуп турар мавзолейи Кабул хоорайныҢ чоогунда дагда турар. Надир-шахтыҢ көөрү хаан өг-бүленин өске-даа кежигүннериниҢ хөөрлери-биле мавзолейниҢ чанында тускай кылган чевегде чыдар.

Чечектер салып турган үеде ССРЭ-ниҢ Даштыкы Херектер МинистриниҢ бирги оралакчызы А. А. Громыко болгаш ССРЭ-ниҢ Даштыкы Садыг МинистриниҢ оралакчызы П. Н. Кумыкин, ССРЭ-ниҢ Афганистанда элчини М. В. Дегтярь база АфганистанныҢ ССРЭ-де элчини Гулям Яхья Тарза олурушкан.

ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы К. Е. Ворошилов Ленинградта

ЛЕНИНГРАД, декабрь 16. (СЭТА). ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы К. Е. Ворошилов бөгүн Ленинградта чеде берген.

ХүннүҢ баштайгы чартыында К. Е. Ворошилов ЛенинградтыҢ В. И. Ленин аттыг метрополитениниҢ бүгү шугумунга чоруп, чер адаанын залдарын болгаш чер кырынын вестибюльдерин көрген. К. Е. Ворошилов тудуушкунуҢ чоруп турганы геологтуг байдалдарны, тоннельдер үттээриниҢ чаа техниказын, станцияларныҢ архитектура шимелдезин болгаш чырыткызын тодаргай сонуургап танышкан. ЛенинградтыҢ метро тудуунуҢ начальниги К. А. Кузнецов биле Ленинградтын В. И. Ленин аттыг метрополитениниҢ начальниги П. С. Новиков тайылбыр берип чоруп турган.

К. Е. Ворошилов «Автово» станциядан Киров заводче чорупкан. ССРЭ-ниҢ Дээди СовединиҢ депутадынын кандидадынга К. Е. Ворошиловту мурнунда ол заводтуҢ коллективи дешиткен. К. Е. Ворошилов ол заводтуҢ цехтеринге барып, ажылчынар-биле, бүдүрүлгениҢ чаартыкчылары эштер Карасев болгаш Савич олар-биле беседалажып чугаалашкан.

К. Е. Ворошиловту СЭКП обкомунуҢ бирги секретары Ф. Р. Козлов, СЭКП обкомунуҢ секретары Д. Д. Брежнев, СЭКП хооркомунуҢ секретары И. К. Замчевский ЛенсоветтиҢ күүскомунуҢ даргазы Н. П. Смирнов болгаш оон-даа өскелер үйеп чоруп турган.

Н. А. Булганин биле Н. С. ХрущевтуҢ Кабулда чоруп турары

КАБУЛ, декабрь 16. **(СЭТА-ныҢ тускай корр.).** Дүүнден эгелээш Кабулда агаар аяс, хүннээрек апарган. Эрги шагныҢ чөөн чүктүү хевирлиг кудумчулары-биле болгаш ыдыгларын дургаар бо үеги ийи болгаш үш каът бажыңнарны тулуп үндүргүлеп турар алея, проспектилер-биле (кудумчулар) аңаа эвес болуп холбашкан, хоорайныҢ бүгү-ле чук-чүктериниҢ харлыг даглар-ныҢ баштары хүн херелинге чайыннаныр турганнаан.

Бөгүн эштер Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущев хоорайныҢ чаа кезинде турар. КабулдуҢ төөгү Музейинге чораннар. Аалчыларны АфганистанныҢ ССРЭ-де элчини Гулям Яхья Тарзи үдээн. Музей бажыныныҢ мурнунга оларны АфганистанныҢ чырыдыышкын министри Абдул Меджид болгаш өске-даа албан кижилери уткуп алганнар.

Музейни көрүп турда тайылбырлаашкынны АфганистанныҢ төөгү ниитилелиниҢ даргазы профессор Ахмед Бохзад кылган.

КабулдуҢ музейи 1918 чылда үндезилетинген, болдунуҢ амгы бажыңынга 1931 чылда таарыштыр тургустунган. Баче-СакаонуҢ реаксылыг тура-халыышкынынын (1928 чылда) үезинде бүстүп үрелгениниҢ соонда чазактыҢ күш салганынын ачызыбиле ол үеден эгелээш ооҢ коллекциялары элээн чергези-биле катап эде тургустунган. Элээн сөөлзүредир музейниҢ коллекциязын чүрттүҢ хөй санныг тураскаалдары-биле немеп четчелээн. Джелалабад районда хаданы казып турда тывылган будда-эллинистиг уран-чүүлдүҢ (эрте-бурунгу үениҢ уран-чүүлү) кайгамчыктыг сөлүн тураскаалдарын. Бамияндан тывылган бистиҢ ЭраныҢ IV-V үүс чылдарында ханага чураан өөнүг чурумалдарынын хевирлерин, хөй бурганга чүлүүр шажын үезинин ыыштa кылган уран сиилбирлелдерин, каастап шимеп турган бижээн болгаш аңаа бижээн эрте-бурунгу бижимелдерни, база ол ышкаш АфганистанныҢ ислам шажын үезиниҢ хер-хереклелдерин, идик-хептерин совет аалчыларга көргүскен. Түүнелинде аалчылар Кабул музейиниҢ Александр Македонскийнин Азияже походтаашкынларынын үезинден бээр чоостар чыылдырган кайгамчык эки коллекциязын көргеннер.

Ол-ла хүннүҢ кежээзинде АфганистанныҢ Премьер-Министри Мухаммед Дауд Н. А. Булганин биле Н. С. Хрущевка алдар кылдыр дүштеки шайлалга тургускан. Шайлалгага Н. А. Булганинны болгаш Н. С. Хрущевту үдеп чоруур кижилер, АфганистанныҢ чазаанын кежигүннери, Улус ЧөвүлелиниҢ болгаш сенаттыҢ даргалары, Кабулда даштыкы элчин черлериниҢ болгаш миссия черлериниҢ баштыңнары, ССРЭ-ниҢ Афганистанда элчини, АфганистанныҢ ССРЭ-де элчини олурушканнар. Элээн сөөлзүредир АфганистанныҢ даштыкы херек министри Мухаммед Наим совет аалчыларга алдар кылдыр улуг хүлээп алыышкынны даштыкы херектер министерствозунга тургускан.

Хүлээп алыышкынга албан кижилериниҢ аңтыда афган хөй-ниитиниҢ төлөөлекчилери база олурушканнар.

Хинди дылды сайзырадыр айтырыг талазы-биле парламент ассоциациязының кежигүннери Индияның парламент депутаттары-биле Н. А. Булганинның болгаш Н. С. Хрущевтуң ужуражыышкыны

ДЕЛИ, декабрь 13. (СЭТА-ның тускай корр.). Хинди дылды сайзырадырының талазы-биле Парламент ассоциациязының кежигүннери—Индияның парламент депутаттары-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Булганин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиум кежигүнү Н. С. Хрущев декабрь 13-те ужуражыышкын кылган. Конституция өзугаар чурттуң күрүне дылы болуп турар хинди дылды пропагандалаар сорулга-биле бо ассоциацияны 1952 чылда организастаан. Индий чазактың министрлери барык шуптузу ассоциация кежигүннери болуп турар.

Ассоциацияның президентизи Сетх Говинд Дас ассоциация кежигүннериниң өмүнээзинден Н. А. Булганинга болгаш Н. С. Хрущевка байыр чедирген.

Шулукчу Майтли Шаран Гупта совет аалчыларга шулуктер-биле байыр чедирген.

Ооң соонда Н. С. Хрущев чүве чугаалаан.

Н. С. Хрущевтуң чугаазы

Эргим өннүктер!

Чылыг, чүректиң ханызындан хүлээп алыышкын дээш бодумнуң хуумда болгаш Николай Александрович Булганинның өмүнээзинден чүректиң бүгү ханызындан силерге өөрүп четиргенимни илередирин меңээ чөпшээреп көрүнер. Силериң ниитилелиңерге байыр чедирип тур бис, ооң ажыл-чорудулгазы индий улуска, ооң культура хөгжүлдезинге дыка ажыктыг болгаш үре-түннелдиг деп санап тур бис.

Бистер кажан маңаа кээривисте, Индияны эки билбес турган бис деп силерге дорт чугаалаар ужурлуг мен. Силериң чуртуңарга чедип келгеш ону онза эскерип билген бис. Бистериң Индияга келгенивис түр үе болза-даа, бо четпести алээн долдуруп алырыңа биске дузалаан.

Совет кижилер индий дылды, бирги ээлчегде хинди дылды өөренирде болдунар улуг аргаларлыг болзун дээш, Индиядан ээп чана бергеш эргежок чугула бүгү үүлдерни кылыр апаар бис деп айтырыгны Н. А. Булганин биле чугаалашкан бис, мону кылырын силерге аазап тур бис.

Бот-боттарын эки билчир, бистиң чурттарывыстың аразында экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны эң долу хөгжүдер төлээде дорт харылзааны чорудары эргежок чугула болгаш бистиң ийи улуг улустарывыстың харылзажырының чепсээ кылдыр үшкү дылды ажыглаары ындыг-ла кончуг чугула эвес боор. Салым-чаяанныг аныяктар хинди дылды болгаш өске-даа индий дылдарны өөренип болур ындыг өөредилге черин бистиң чуртка тургускан турарынга дузалаар бис. Ол чорук бистиң улустарывыстың аразынга эки билчир чорукту тургузарда идиг бээр, бот-боттарын улам хөй, улам эки билчир чорукту болдунар аргалыг болдурар.

Силериң чуртуңарга болгаш Бирмага Н. А. Булганин биле бистиң колониалдыг корум-чурумга удур чугааларывыска англи болгаш америк журналистер дыка-ла хомудап турарлар. Олар хей-ле хомудап турар. Колониализмге удур бистиң чугааларывыста бир улустарны өскелерге удурланыштырар дээн кандыг-даа чүве чок деп бодай-дыр мен. Ол чугааларны колониалдыг үптээшкинге болгаш колониалдыг корум-чурумнарга удур чугаалар кылдыр билзе чогуур. Бир эвес ындыг чугаалар кым-бир кижини таарындырбайн турар болза, ол дээрге оларның арын-нүүрүнүң айтырыыдыр. Бистер колониализмиң удурланыкчылары бис деп чүвени кажан-даа, кажа-даа дөмей-ле чугаалаар бис.

Американың Каттышкан Штаттары-биле болгаш Англия-биле кымның-даа бактажырыч үзевейн турар бис, ынчангаш бис боттарывыс-даа оларның-биле бактажыр дивейн турар бис. Совет Эвилели ол чурттар-биле найыралдыг чурттаарын үзеп турар. Ынчангаш бо болза, шыпны чажырар, шуптузу-биле, ооң иштинде колониалдыг корум-чурумнуң камгалакчылары-биле үгле оларга тааланчыг үүл дугайын чугаалаар ужурлуг бис дээни ол эвес-тир. Англичаннарның Индияга чүс-чүс чылдарда кожай болуп келгени индий улуска ажыктыг болган деп чугаалап болур бис бе ынчаш? Мону чугаалаар дээрге бистиң дылывыс безин ээлбес. Ынчалдыр чугаалаары кемниг херек болур ийик.

Колониализм дугайын, төөгүлүг факт дугайын чугаалап тур бис. Колониализмге, ылангыя Гоада болгаш Индияның чериндe португалия ээлээн өске-даа черлерде Португалияның колониалдыг тергиндээшкинин уламчылаарынга удур бистиң чугааларывыс АКШ-тың чамдык күрүне ажылдакчыларын бо ээлел черлери португал колонизаторларның холунга 400 чыл хире туруп турар деп чүвеге чылдак каккаш, португал колонизаторларны камгалаарынче албадацканын бисти элдепсиндирип турар. Каш-даа чыл эртсе, оорлаткан чүве оорлаткан болуп артар, эрги өзугаар ол кымга хамааржып турган болдур, аңаа эгитинер ужурлуг. Өскениң эт-хөреңгизин эгидер, харын-даа хуу немеп эгидер ужурлуг. Бир эвес арын-нүүр бар болза аан. (Диңмиттиг адыш часкаашкыны).

База бир айтырыгга доктаакаан ийик мен. Бир эвес часпас болзумза Индия Республиканың чону 370 миллион кижи болуп турар ышкаш. Ынчангаш, чонунуң санының талазы-биле Кыдаттың соонда Индия эң улуг чурт болуп турар. Ол болза, Индия чер бөмбүрзээнде эң күчүлүг күрүнелериң бирээзи болур дээни ол-дур. (Адыш часкаашкыны). Индий улустуң литературазы болгаш уран-чүүлү кончуг бедик деңнелде туруп турар. Индия делегей цивилизациязының эрте-бурунгудан турары одагларының бирээзи болуп турар. Индия улустуң салым-чаяаннары, ооң культуразының төөгүлүг хөй санныг турасказалдарда көргүстүнген, оларны Индияның кайы-даа булунундан көрүп болур. Бо тудугларның хөйү каш-каш муң чылдарның мурнунда тургустунган. Бо бүгү болза Индияның болгаш ооң улузунуң өндүр-чаагайының дугайын чугаалап турар. Ындыг болза-даа, амга чедир Индияны делегейниң улуг күрүнези кылдыр санавайн турарлар. Делегейниң улуг чурттарынга Совет Эвилели, АКШ-ты, Англияны, Францияны болгаш Кыдатты хамаарыштырып турар-дыр. Харын барыын талакы чамдык политиктер Кыдатты безин улуг күрүне болур эргеден казыырын күзеп турар. Кыдат дугайын чугаалаарда, Тайвань ортулукта онгуланып чыдып алган чанкайшичи бөлүктү кыдат деп турары канчап каттырынчыг эвес боор. Ынчангаш, беш чурттарны улуг күрүнелер деп санап турар. Бир эвес ону чөптүү-биле ап көөр болза, Индияны чүге улуг чурт кыдыр санавайн турарыл?—деп айтырыг чаягаар тургустунуп келир. Бо чүге ындыг болуп турарыл дээрге колонизаторлар силериң күрүнеңерни куду көөрүн, силериң улузуңарны куду көөрүн күзеп турарында ышкаш-тыр. Индияны улуг күрүне деп хүлээри—оларга боттарының туружун өскертири ол болур. Ынчанмыже бистер Индия улуг күрүне болур, делегейниң улуг күрүнелериниң одуруунда бирги черлериниң бирээзи аңаа хамааржыр ужурлуг деп санап турар бис. (Диңмиттиг адыш часкаашкыны).

База бир үүл дугайын чугаалаксаан мен. Бис Чөөн чүктү Барыын чүкке удурланыштыр салып турар деп чамдык-бир кижилер Н. А. Булганин биле бисти буруудадып турар. Бо дээрге каржы хоозун бодал болбайн канчаар. Бистиң чуртувус Европаныы-даа, Азияныы-даа болуп турар. Делегейниң бир дивин өске дивинге удурланыштырар кандыг-даа чорукка удур туржуп келген болгаш туржуп турар бис, бир дип өске дипти тергиндээринге удур туржуп турар бис. (Адыш часкаашкыны).

Бүгү улустарның хамаарышпас болуруп болгаш боттарының күзээнин өзугаар оларның хөгжүүрүн, боттарының экономиказын болгаш культуразын оларның бүгү тала-биле хөгжүткен турарын, тайбыңга болгаш найыралга оларның чурттаарын күзеп турар бис. (Адыш часкаашкыны).

Силериң чедишкинниг болуруңарны күзедивис. Бистиң улустарывыстың аразында, бистиң чурттарывыстың аразында найырал быжыгып, чечектелип турзун дээш боттарывыстың талавыстан бүгү үүлдерни кылыр бис. (Диңмиттиг адыш часкаашкыны).

Пропагандистерниң чөвүлел хуралдары

Бо чылдың декабрь 15-те СЭКП Кызыл хоркомунуң пропагандистерниң чөвүлел хуралы болган. Пропаганда ажылын амыдырал-биле холбаштырар дугайында партия хооркомунуң секретары эш Киселев аңаа илеткел кылган. Ол бодунуң илеткелинге Кызыл хоорайда партия чырыдыышкынының системазында пропаганда ажылын амыдырал-биле, амгы үениң сорулгалары-биле канчаар холбаштырып турарының байдалын илеткелчи тодаргай чугаалаан. Аъш-чем комбинадында пропагандист эш Назаров, ном садында эш Зябрев болгаш өске-даа элээн хөй пропагандистер материалдарны тайылбырлаарда амгы үениң практиктиг тодаргай сорулгалары-биле, амыдырал-биле тудуш холбаштырып турарын илеткелчи демдеглээн.

Ооң-биле чергелештир, элээн хөй бөлгүмнериң база политшколаларның пропагандистери боттарының ажылын амыдырадың сорулгалары-биле холбаштырбайн турарының фактыларын эш Киселев айыткан. Чижээ, хооркүүскомнуң чанында бөлгүмнүң пропагандизи эш Зайцева дыңнакчыларга өөредип турар темазын ажылагайының сорулгаларындан, амыдыралдан хоорук болдуруп, чүгле партия төөгүзүнүң допчу курзунда бижитинген үүлдерни дыңнакчыларга аваа-ла чугаалап бээри-биле кызыгаарлатынып турар. Чижээ, допчу курстуң IX эгезинде чаа экономиктиг политиканың дугайын тайылбырлап тургаш, пропагандист чаа экономиктиг политиканың тараачыннарның материалдыг сонуургалдарын барымдаалап көрген принциптерин көдээ ажылагайны көдүрериниң талазы-биле СЭКП ТК-ның сөөлгү Пленумнарының шиитпирлери-биле бичии-даа холбаштырбаан. Ол ышкаш В. И. Ленинниң кооператив планының дугайын чугаалааш, ол планның бистиң чуртувуска боттанганын көргүзүп шыдаваан. Ол бөлгүмнүң дыңнакчылары хоорай Совединиң күүскомунуң ажылдакчылары болуп турар хиределе, күрүне аппарадының ажылын уламна сайзырангайжыдар дугайында В. И. Ленинниң сөөлгү статьяларын өөренирин хооркүүскомнуң аппарадының ажыл-чорудулгазы-биле, амгы сорулгалары-биле холбаштырбаан.

Пропагандистер Серебряков, Литвиненко, Строгова, Боровков олар база пропаганда ажылын амыдырал-биле кошкак холбаштырып турарын, хоорайның ажылчы чоннарының ортузунда пропаганда болгаш агитация ажылының улуг четпестерин пропагандистерниң чөвүлел хуралы демдеглээн.

Эш Киселев бодунуң илеткелинин төнчүзүнде хоорайда идеологтуг ажылды амыдырал-биле улам-на сырый холбаштырарының тодаргай сорулгаларын айыткан.

Пропагандистерниң чөвүлел хуралынга санал берген эштер хооркомнуң талазындан пропагандистерниң ажылынга четпес дузалажып турарын демдеглээш, оларның ажылынга моон соңгаар методиктиг дузаламчыны көргүзерин хооркомга сүмелээннер.

* * *

Каа-Хем районда партияның политшколаларының болгаш бөлгүмнериниң пропагандистериниң семинары декабрь 14—15 хүннеринде СЭКП райкомунуң чанында болуп эрткен. Семинарның киржикчилери Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинге чедишкинниг ужуражыр талазы-биле районнуң ажылчы чоннарының сорулгаларының дугайында СЭКП райкомунуң секретары эш Агбанның илеткелин болгаш делегей байдалының дугайында лектор эш Сотниковтуң лекциязын улуг сонуургал-биле дыңнааннар.

Марксизчи-ленинчи теорияның өөредилгезин болгаш районнуң ажылчы чоннарының ортузунда бүгү идеологтуг ажылды ажыл-агайның тодаргай сорулгалары-биле, амыдырал-биле сырый холбаштырарының эргежок чугулазын эш Агбан бодунуң илеткелинге тодаргай чугаалаан.

Семинарга болган ол лекциялардан аңгыда районнуң ыяш ажыл-агый черинде агар-политика бөлгүмнүң пропагандизи эш Булахин, «Кызыл тук» колхозта СЭКП төөгүзүн өөренириниң кол хевириниң бөлгүмүнүң пропагандизи эш Попков олар боттарының ажылының дуржулгазының дугайында семинарга илеткелдер кылганнар. Пропаганда ажылының дуржулгазын солчурунга оларның илеткелдери улуг ужур-дузалыг болган.

Семинарның доозулганының соонда оон киржикчилери пропагандистер МТС-ке болгаш район солунунуң типографиязынга барып экскурсиялап чораанар.

Политиктиг экономияның ийиги өөредилге ному үнген

Күрүненің ном үндүрер чери политиктиг экономияның ийиги немелде өөредилге номун парлап үндүрген.

1954 чылдың төнчүзүнде 6 миллион экземпляр тиражтыг кылдыр баштай парлап үндүрген өөредилге ному кыска хуусаанның иштинде тарадып сатынган. Политиктиг экономияның ол бирги өөредилге номунуң орус дыл кырындаазындан аңгыда ССРЭ-ниң элээн хөй улустарының дылдарының кырынга болгаш чамдык даштыкы чуттарда база парлаан. Ынчангаш, ол номну база катап парлаары эргежок чугула апарган.

ССРЭ-ниң болгаш улус демократиязының чурттарының социалистиг экономиказының чайгылыш чок өзүлдезин, а ол ышкаш капитализмиң ниити кризизиниң улам ыңайгы ханылаашкынын көргүзүп турар саннарны, түннелдерни болгаш фактыларны ийиги номда немей кирген. Политиктиг экономияның бирги өөредилге номун дээди өөредилге черлеринде, партия чырыдыышкынының четкизинде болгаш бот-кичээлдер-биле өөренип турарының дуржулгазын, а ол ышкаш экономистерниң элээн каш хоорайларга эрткилээн чөвүлел хуралдарынга база дээди өөредилге черлеринде политиктиг экономияның кафедраларының хуралдарынга болгаш номчукчуларның чогаалдарында кирген саналдарны авторлар ийиги номну парлап үндүрериниң белеткелиниң үезинде өөренип көргеш, барымдаалааннар.

Политиктиг экономияның ийиги өөредилге номун парлап үндүрерин авторлар коллективиниң кежигүннери: академик Б. В. Островитянов, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Д. Т. Шепилов, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Л. А. Леонтьев, кедээ ажыл-агый эртемниниң Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының чингине кежигүнү И. Д. Лаптев, профессор И. И. Кузьминов, экономиктиг эртемнерниң доктору Л. М. Гатовский олар белеткээн.

Политиктиг экономияның ол өөредилге номун дыка хөй тиражтыг кылдыр парлап үндүрүп турар.

(СЭТА).

Бистиң Төрээн чуртувустуң найыслалы—Москвада

Баштайгы орус революцияның үезиниң ховар кылыгларының делгелгези

—Хаанныг чазак чок болзун! Улустуң тура халыышкыны делгерезин! Демократтыг Республика делгерезин!—деп улуска партияның чалбыыштыг кыйгырыглары парлатынган чуга саазыннар революцияның эзини-биле кинскип чоруп турган.

РСДРП-ниң Москва комитединиң Декабрьның чепсектиг тура халыышкынының бүдүүзүнде үндүрген хуудустары, Женевага 1904—1905 чылдарда партияның типографиязының үндүргени ленинчи брошюралар ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниитилел эртемнериниң талазы-биле фундаменталдыг библиотеказының бөлеткээн делгелгезиниң материалдарының эң солун кезээ болуп турар. «Вперед» деп большевик солуннуң эң-не баштайгы дугаарлары база аңаа хамааржыр. Ук солуннуң 1905 чылдың январь 4-те үнген дугаарында В. И. Ленинниң «Хаанныг ёзу болгаш пролетариат» деп үүлүн парлаан. Январь 31-де үнген дугаар база бар. Улуг баштыңчы ында «Россияда революцияның эгези», «Революстуг хүннер» деп үүлдерин бижээн.

«Күрүне тургузуунуң үш конституциялары болгаш үш чуруму» деп В. И. Ленинниң ажылдарының бирээзиниң ховар үндүрүлгези онза кичээнгейни хаара тудуп турар. Ол ажылды хуудус янзылыг кылдыр парлаан турган.

Делгелгениң бөлүктериниң бирээзин 1905—1907 чылдарның революциязының дугайында эң чаа үндүрүлгелерни делгээн.

* * *

1905 чылдың революциязына тураскаан музыка чогаалдары

1905 чылдың уттундурбас революстуг болуушкуннары хөй-хөй москвачы композиторларның чогаалдарына тема болган. Ю. Александров бодунуң симфония чогаалын баштайгы орус революцияга тураскаткан. Композитор С. Разоренов чоокта чаа симфониктиг шулуглелди дооскан. А. Холминов революсчу шулукчуларның сөстеринге хөгжүмге үдедип алгаш дөрт кижи үн ылгаштырып ырлаар ырыны чогааткан. А. Ленский биле А. Флярковский ыры чогаалдарын бижээннер.

Ол хүннерниң шуурган дег болуушкуннары эң хоочун совет композиторларының бирээзи В. Золотаревту элээн каш программалыг чогаалдарны тургузарынче сорук кирген. Ол чоокта чаа «1905 чыл» деп симфониязын чаартып эдерин дооскан. Б. Шехтер чаа шулуглелин база ол-ла темага тураскааткан. Сураглыг совет композитор Т. Хренников «Ава» деп операзын чогаадып үргулчулеп турар.

* * *

Москва Кремлиниң дугайында брошюра

Орус национал культураның эң улуг тураскаалы, улуг совет күрүненің найыслалының төвү—Москва Кремлинге совет кижилериниң, а ол ышкаш даштыкы чурттардан аалчыларның сонуургалы кайгамчык улуг. Кремльге хүн-бүгү хөй-хөй көрүкчүлер келип турар.

«Московский рабочий» деп ном үндүрер чер Кремль дугайында допчу тайылбыр болуп турар чурук-каасталгалыг брошюраны үндүрген. Кремльдиң төөгүзүнден Кремльдиң Улуг Орлузунуң, Гранит палатазының, Бурунгу дуганнарның дугайында ында медээлерни берген. Шуткулганың орус уран-чүүлүнүң кайгамчыктыг хевирлериниң, хаан-пушканың, хаан-колоколдуң дугайы, бистиң Төрээн чуртувустуң эң хоочун музейи Күрүненің чепсек палатазының дугайын чугаалап турар.

Кремльдиң Октябрьның социалистиг Улуг революциязы-биле холбаалыг тураскаалдыг черлериниң дугайын база брошюрада чугаалап, В. И. Ленинниң Кремльде квартиразын болгаш кабинедин тодарадып бижээн.

* * *

Армиядан бүдүрүлгеже

Лапшиннериң бир өг-бүлезиниң 8 кежигүннери Москваның шина заводунуң цехтеринде ажылдап турар. Олар шуптузу бедик мергежилдиг ажылчыннар, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турар.

Чоокта чаа күш-ажылчы өг-бүлеге Иван Лапшин ээп чедип келген. Ол Совет Армияның хүрээлениңе тургаш, ам халажып келгени ол. Элээн үе мурнунда Евгений Лапшин армиядан келген.

Иван Лапшин армиядан чаныып келгеш, шина заводунда ажылдап кирген.

Халажып келген чүс-чүс дайынчылар ам бүдүрүлгеде чедишкинниг ажылдап турар.

* * *

Техниктиг училищеге хүлээп алыышкын

Москвада 17 техниктиг училищелер ажыттынган, ортумак эртемниг ооллар болгаш кыстар ында бүдүрүлгениң тускай эртемниглерин чедип ап турар. Амгы үеде дөрт училищелерде аныяк москвачыларны чыып турар.

№ 10 техниктиг училище янзы-бүрү профессияларның электростанцияларын белеткеп турар. Харылзааның № 14 училищезинде харылзааның кабель шугумнарын болгаш тудугларын хайгаараар бөлүктү четчелеп турар. Ол профессияның өөредилгези 10 ай хуусаалыг.

Доозуп үнүкчүлерни Москва хоорайның телефон четкизинде ажыл-биле хандырып турар.

№ 16 болгаш 17 техниктиг училищелер тудуг ажылдарының мастерлерин белеткеп турар. Ол өөредилге черлеринде дуржулгалыг мастерлер—башкылар кичээлдерни чорудуп турар. Өөреникчилер бүдүрүлге практиказын эң улуг тудугларда эрттирип турар. Олар күш-ажыллыг мурнакчы аргаларын, тудугнуң чаа техниказын өөренип турарлар.

Ам найыслалдың техниктиг училищелеринде 6 муң ажыг кижи өөренип турар.

* * *

Уран-чүүлдүң театр коллективтери

Москваның болгаш найыслал облазының 200 муң ажыг чурттакчылары ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттывыңгыр уран-чүүлүнүң Бүгү-эвилел көрүлдезинге киришкен. Бо чылын найыслалдың болгаш областың шин коллективтери чүс-чүс чаа шиилерни белеткээн. Эң дээре болган 18 коллективтер бо хүннерде Москвада болуп турар түннел көргүзүүнге киржир эргени алган.

Горбунов аттыг культура ордузунуң Н. Островскийниң «Кан канчап катканы» деп романындан тургускан чаа шиизи болгаш В. Билль-Белоцерковскийнин «Шторм» деп шиизи көрүкчүлериниң бедик үнелелин алган. Москваның күрүне университединиң уран-чүүл бөлүү, Б. Горбатовтуң «Адаларның чалыы назыны» деп болгаш В. Катаняннның «Олар Маяковскийни билгеннер» деп шиилерин кирген. В. Ивановтуң «Бронепоезд 14—69» деп шиизин Куйбышев аттыг культура ордузунуң (Коломна хоорайда) коллективи чедишкинниг тургускан.

* * *

Театр болгаш көрүкчү

Москвачы көрүкчүлериниң найыслалдың режиссёрлары-биле, артистери-биле болгаш драматургтары-биле Актёр бажыңынга ужуражыышкыны эки чаңчыл болу берген. Ажылчыннар, инженерлер, башкылар, студентилер чаа шиилериниң дугайында санал-оналын чугаалап, саналдарын киирип, четпестерни шүгүмчүлеп турар.

Чоокта чаа чогаалчы В. Соловьев көрүкчүлериниң мурнунга чогаадылгазының дугайында отчёдун кылып, чыылганнарга «Денис Давыдов» деп чаа шии чогаалын таныштырган.

Театр уран-чүүлүнүң ынакшылдыг кижилериниңе драматург Д. Зорин революция төөгүзүнге хамаарышкан темалыг «Мөнге үндезилел» деп шиизин номчаан. К. С. Станиславский аттыг шии театрының залынга «Чаңгыс купеде» деп шииниң соон дарый ону чугаалажып көрген, аңаа 300 хире көрүкчүлер киришкен.

* * *

Дагларда трамплин

Ленин дагларында Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң чаа бажыңының дужунда Москваның трамплинниң медалдан кылган ажурлуг эстакадазы бедип үнген. Ол бодунуң тургузуглуг шынарының талазы-биле чуртта эң эки-лерниң бирээзи болуп турар.

Москваның трамплини калбак сураглыг. Совет спортсменнериниң эң улуг маргылдаалары болгаш улустар аразының маргылдаалары аңаа эртип турар.

Ам улуг трамплин-биле кожа өөрениринге таарыштыр кылган бедиктен халыыр ийи черни база тургускан. Бичезиниң бедик 15 метр черден халыыр кылдыр кылдынган.

(СЭТА).

Масса-политиктиг ажылды улам бедик деңнелче

«ҮТКА-ның 25 чылы» совхозтуң ажылчыннары, тускай эртемнитлери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары партияның чогаадып кылган программазын амыдыралга чедишкинниг боттандырар дээш куженишкинниг ажылдап турар. 1955 ажыл-агый чылында совхоз багай эвес түннелдерни чедип алган. Мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрериниң планын 109 хуу, хойнуун—105 хуу, хаванныын — 130 хуу күүсеткен, а сүт белеткээриниң планы 150 хуу күүсетинген.

Мурнакчы дуржулганы нептереткениниң болгаш социалистиг чарышты калбартканының түннелинде мурнакчылардың хүрээлени өскен. Чижээ, хойжу эш Даваа Эвен-оол 100 хойдан 102 хураганнарны менди доруктурган, хой бүрүзүнден 3,2 килограмм дүктү кыргын алган. Мыйыстыг бода малда эш Кунгаа, быяа ажаакчызы эш Изместьева олар эңне кызымаккай ажылдап турарлар. Хаван ажаакчызы Потанина төрээн хаван бүрүзүнден 18 хаван ооллардың менди алган.

1954 чылда совхозка сүт саалдазы куду болуп турган. А 1955 чылда саар инек бүрүзүнден 1200 килограммны саап алырын планнаан турда мурнакчы саанчылар ону ыракта ажыр күүсеткен.

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң Марачёвкада сүт-бараан фермазының саанчыларының кыйгырыын танышкаш, СЭКП-ниң XX съездизин төлептиг үткүүр дээш совхозтуң саанчылары бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Ылангыя саанчы Сат, Адама 1955 чылдың январьдан октябрьга чедир саар инек бүрүзүнден 1660 литр сүттү саап алган. Ынчаарга, саанчылар эштер Сат Адама, Александра Кандан олар дараазындагы ажыл-агый чылында саар инек бүрүзүнден 2000—2000 литр сүттү, Доржу Пионер-оол, Саара Чооду, Чанчып Кандан олар 1800 — 1800 литрни саап алырын хүлээнгеннер. Совхозтуң Иштии-Хемде мал фермазының ажылдакчылары кижи бүрүзү социалистиг хүлээлгелерни боттарынга алгаш күүсеп турарлар.

Чедип алдынган чедишкиннерни быжыглаар болгаш улам-на көвүдедир төлээде, совхозтуң бүгү ажылчыннарының ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирери, ону ажыл-агайның тодаргай сорулгалары-биле сырый холбаштырары эргежок чугула. Совхозтуң партия организациязы (секретары эш Савенко) партийжи-политиктиг ажылга удуртулганы элээн экижиткен-даа болза, идеологтуг ажылдың бо чугула участогунда ам-даа улуг четпестер бар. Кол четпестерниң бирээзи чүл дээрге, партия организациязының агитаторлары ажылчыннар ортузунга беседаларны, номчулгаларны чорударда чамдыкта ажыл-агайның тодаргай сорулгалары-биле холбаштырбайн турарлар.

Совхозта 29 коммунистерден 18 кижи бүдүрүлгеде ажылдап турар. Ынчаарга партия организациязы партийжи даалгаларны тус-тус коммунистерге четче бербээн, а даалгалыг коммунистер боттарының партийжи даалгаларын канчаар күүседип турарын хынавайн турар. Партия организациязында 15 агитаторлар бар, а оларның чөвүлел хуралдарын хаая кылып келген, агитколлективтиң ажыл планын ёзу барымдаалап чогааткан. Ажылчыннар ортузунга лекциялар номчулгазы кончуг ховар, чижээ, 1955 чылдың эгезинден бээр чүгле 5-ле лекциялар номчутунган.

Культура-чырыдыышкын ажылдарынга удуртулганы партия организациязы база четпес хандырып келген. Совхоз төвүнде клубтуң чанында бот-тывынгыр уран-чүүлдер бөлгүмү багай ажылдап турар. Иштии-Хем фермазында көдээ клубтуң кышка белеткели барык чок, клубтуң бажыңы амгы үеде соок, чугайлатынмаан. Ол чорук культура-массалыг ажылдарны аңаа чорударынга дыка моондактыг болуп турар.

Совхозтуң бүгү ажылчыннарының ортузунга масса-политиктиг ажылды уламна күштелдиреринче, идеологтуг ажылдың бо чугула участогунда бар четпестерни дарый үзүткаарынче угланган тодаргай хемчеглерни алыры партия организациязындан негетинип турар.

Д. МИХАЙЛОВ.

Тывышчыларның олчазы

ТЕРЕКТИГ-ХЕМ. (Телефон-биле). Тес-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажылагый артелиниң баштаар чери бо чылын анныыр сезонунга белеткелдиг ужурашкан. Тывышка мергежилдиг 30 колхозчуларны хынамчалыг дерээш, чогуур өйүнде аъткарган. Төрээн колхозунуң байлакшылынга анчыларның киирип турар олчалары эрткен чылдардан ыракта хөй болуп турар.

Баштайгы үнүүшкүн-биле безин эш Шаравин 350 диин, ооң-даа өске ан-өлүк олчалыг келген, эштер Шынгаво, Цирк база өске-даа анчылар кереэлиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен. Тывышчы колхозчулар база катап диннеп чоруп турар, а эш Чорбаага удуртурган звено киш аңнаары-биле аъттанган.

Көдээ библиотека

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде библиотеканың литература фондузу чыл-чылда көвүдеп, номчукчуларның саны өзүп турар.

Библиотека 443 ажыг янзы-бүрү номнарлыг болгаш номчукчулары 100 чедип турар. Номчукчулар эштер Чооду, Даан-оол, Сан-оол, Төре-Бады, Бууранмай олар библиотеканың доктаамал аалчылары болуп турарлар.

Б. БАДАРЧЫ.

Горпонуң бухгалтер учёдун чурумчудар

Бухгалтер учёду болза ажыл-агыйны планныг чорударының, хозрасчётту боттандырарының болгаш социалистиг өнчүнү камгалаарының чугула чепсэ. Бухгалтер учёду шын тургустунган болгаш шыңгыы контроль бар, ажыл-агыйны планныг болгаш орулгалыг чорудуп турар черлерде өре-самчыгдалдар чок болуп турар. Ынчаарга бухгалтер учёду сандаргай болгаш ааай-баш чок тургустунган черлер самчыгдакчыларга болгаш төтчегдекчилерге таарымчалыг чемиш болуп турар.

Кызыл горпозунуң № 1 столоваязынга шургуп кирип алгаш турган бөлүк оорларның үүлгеткен кемниг хереэн көрген область судунун суд чорудулгазы бо дугайында тодаргай херечи болур. А. Лантухова № 1 столоваяга бухгалтерлеп ажылдап турган бодун долгандыр бөлүк оорларны эвилелдеп алган. Анда ол столоваяның кассир-калькулятору В. Крупина, буфетчиктер Прилукова, Трущенко, улуг официантка Степанова болгаш өскелер-даа— шупту 9 кижи киржип турган.

Кызыл горпозунуң бухгалтер-ревизия аппарадының талазындан чогуур контрольдуң чогун база ол столоваяның эргелекчизи турган Глызиниң ажылга харысалга чогун болгаш улуг повар турган Маршневаның деткимчезин ажылган алгаш бөлүк оорлар акша болгаш бараан документилерин өскерти кылып, хлеб болгаш кухня продуктуларының өртээн үлгаттыр садып тургаш күрүнеңиң акша-хөрөңгизин үр үениң дургузунда оорлап, самчыгдап кел[illegible]. Ындыг янзы арга-биле олар 170 муң хире рубльдиң акша-хөрөңгизин самчыгдааның истелге органнары илереткен.

Бөлүк оорларның организакчыларын болгаш идепкейлиг киржикчилерин облсуд хөрөңгизин хавырбышаан база хосталгазын казып, үр чылдарда кара бажыңга шиитпкен.

Кызыл горпозунуң баштаар чери болгаш оон бухгалтер-ревизия аппарады бо фактыдан чогуур кеземчени ап, бодунуң садыг организацияларының болгаш ниитиниң чемненилге черлериниң ажыл-чорудулгазынга контрольду күштелдирер ужурлуг турган. Ынчалза-даа горпо баштаар черидаа (даргазы эш Кожевин) бухгалтер-ревизия аппарады-даа чогуур түннелди кылбаан. Мурнуку байдал хевээр арткан. Ол чорук горпонуң элээн хөй бүдүрүлгелеринге өре-самчыгдал кылырын үргүлчүлээринге чедирген.

Ол чайнаяның бухгалтери Арапова чайнаяның чамдык ажылдакчылары-биле кады кажар, оптуг аргалар-биле кооперацияның хөй түннүг акша-хөрөңгизин самчыгдаан, оон үүлгеткен хереэн чүгле кажан Аранова дургуннай бергенде горпо баштаар чери истелге органнарынга медеглеп, ревизия материалдарын дамчыдып берген.

Мындыг янзы байдал горпонуң № 3 столоваязынга база турган. Ол столоваяга шургуп кирип алгаш ажылдап турган бөлүк оорлар кооперацияның 54 муң рубль түннүг акша-хөрөңгизин самчыгдаан турганын 1954 чылдың сентябрьда чоруткан ревизия илереткен. Ынчалза-даа ревизияның материалын истелге органнарынга үүгле чартык чыл болганда киирип берген. Кооперацияның өнчүзүн самчыгдаар болгаш оорлаар чорук № 2 столоваяга база турганы илереэн. Бо бүгү фактыларның болуп турган чылдагааны горпонуң бухгалтер-ревизия аппарадының болгаш оон улуртукчузунга ажылдап турган Ковалеваның контроль чогунуң түннели болур.

Бухгалтер-ревизия аппарадының ажылының сандаргайын болгаш оон улуртукчузу турган Ковалеваның ажылга харысалга чогун биле тура-ла горпо баштаар черниң болгаш ында партия организациязының шиитпирлиг хемчег албайн; харын ону үлетпүр бараанларының № 1 магазиниң эргелекчизинге томуйлааны шын эвес. Ынчаарга Ковалева ол ажылында база-ла идепкей чок ажылдап турар.

Эш Ковалеваны магазин эргелекчизинге томуйлаан соонда удаваанда ол магазиниң триотаж аймаа салар кидизиниң ажылдакчылары эштер Стрельникова-биле Татаринцева олар эш Ковалеваның бодунуң эрге-дужаалын ажылган алгаш ол кидистен бараан чээп алгаш төлеп бербейн турарын хомудап, горпога билдириишкин киргеннер. Чээп алган бараанны төлеп бээр дугайында оон негээрге Ковалева ол садыгжыларны кызып туруп берген. Кирген хомудалды горпо баштаар чери кандыг-даа чылдагаан чокка үр үеде көрбээн.

Эш Ковалеваның бодунуң эрге-дужаалын ажылган алгаш магазиниң складындан бараанларны чээлиге ап турганы илереэн. Эш Ковалева садыгжы эш Татаринцеваны ону хомудаан дээш өш харап, садыгжыны ажылга үндүрбейн турган. Оон ужурунда ол садыгжы прогул кылыр ужурга таварышкан. Ынчаарга горпо баштаар чери бо дугайында эш Ковалевага шыңгыы кеземчени көргүзер турган, харын ону таныш-өөруш аайы-биле «чээп алган бараанларының өртээн эгидер болгаш эш Татаринцеваның ажылдаваан хүннерин төлеп бээр» деп эрөңгейн-биле шиитпирлээн.

Совет садыгның чурумунга таарышпас үүлдерни каш удаа кылып турган эш Ковалеваның дугайын горпо баштаар черниң хөрөкке албайн, ону сула салыпкан ужуру үүл? Совет садыгның принцивин каржызы-биле үреп турар кижилерни сула салып турарының өске-даа фактылары горпода хөй.

Горпонуң № 18 магазининиң эргелекчизи Магала сес ай дургузунда ажылдаан, чеди муң ажыг рубльди самчыгдаан. Ынчалза-даа горпо баштаар чери ону «онза» самчыгдал эвес деп көргеш, Магалага харысалга хүлээтпейн ажылга хевээр артырып каан. Ол баштаар черниң контроль чогун болгаш анаа идегелин ажылган алгаш кооперацияның акша-хөрөңгизин самчыгдаарын үргүлчүлеп турган. Июль айда Магаланың магазининиң ийи дугаар ревизиязын чоруткан. Оон түннелинде 803 рубль самчыгдал илереэн.

Горпо өзу барымдаалап бо дугайында тайылбыр бээрин оон негээн. Ол бодунуң тайылбырында мынча деп бижээн: «Бо болза баштайгы самчыгдал ышкаш база-ла «онза» самчыгдал эвес үүве. Бараанны хүлээп алырда харысалга чок болганымдан ынчап барган үүве»... «Тайылбыр» горпо баштаар черин база катап оожуктуруп каан:—«Шоолуг эвес самчыгдалдар, ажылдаайаан!»...

Авгус айда үш дугаар ревизияны чоруткан, түннелинде Магала 654 рубльди самчыгдаан. Горпо баштаар чери оон база катап тайылбыр бээрин негээн. Бо удаада ол горпонуң үүве өскербес удуртукчуларын мынча деп мегелеп каан: «Ук акшаны бир кижиге чедирип каан мен». Оон соонда дөрт дугаар ревизияны чорударга өөлчеглиг самчыгдалдың түңү 2568 рубль болган.

Бо чамдык фактылар болза горпо баштаар черниң самчыгдакчылар-биле шыңгыы демисел чоруттайн турарын болгаш шургумакчы оорларга хоргадаар арганы берип турарын чугаалап турар.

Бухгалтер учёдун чурумчудар болгаш самчыгдакчыларга шыңгыы кеземчени көргүзер ей келген. Ол болза горпо системазында шургуп кирген самчыгдакчыларны илередиринге горпо баштаар черинге болгаш оон бухгалтер-ревизия аппарадына дузалаар.

Д. КОСОГОВ.

Малчыннар дугайында сагыш салыышкын

Колхозтарга мал ажылының продуктуларын бедидериниң болгаш малдың баш санын өстүрериниң сорулгаларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга кол рольду малчыннар ойнаар дээрзи кымгадаа билдингир.

Ындыг турбуже, мал ажылының фермаларының бүгү ажылдакчыларының, ылаңгыя малды сүрүп оларладып чоруур малчыннарның чурталга-амыдырал болгаш культура талазы-биле негелделерин хандырар ажыл өөр районда дыка четпес турустунган.

Ол дугайын каш-ла кол чижектер-биле көргүзүп болур. Үүл дээрге, район иштинде малчыннарның 260 ажыг кыштагларында чурталганың үүгле 62 бажыңнары бар. Туттунган чамдык бажыңнарның шынары багай, соңга рамалары, шалалары кылдынмаан. Малчыннар самдар өглерде чурттап турар.

Райпо шугуму-биле малчыннарга чылыг идик-хеп, аъш-чемниң бараанларын чедирип салар ажылдар багай организастатынып келген. Мал кыштаглаашкынының амгы харысалгалыг үезинде 60—70 километр ырак черлерде чурттап турар малчыннар шай, тапкы, отуг-ыяш садып алыр дээш 2—3 хонуктар дургузунда ажылын каггаш чоруур ужурга таваржып турар фактылар бар.

Малчыннарның культурлуг негелделери эки хандыртынмайн турар. «Коммунизмче орук» колхозтуң Бора-Шей деп черде турар малчыннары бүүн чылдың дургузунда чаңгыс-ла катап кино көргеннер. «Торгалыг», «Совет Тыванның 5 чылы» колхозтарның Чалаатыда болгаш Ак-Чыраада чурттап турар малчыннары бир чыл иштинде концерт-даа, кино-даа көрбээннер. Оларның аразында лекторлар болгаш илеткелчилер безин барбайн турарлар. Малчыннарның чагыдып алган солуннары 2—3 айлар дургузунда келбейн турар.

Фермаларга культбазалар тургузар, оларның ажылын өскижидер дугайында чугаалар элээн көдүрүп чоруй-ла чиде берген.

А. АДЫГЖЫ.

Культура-амыдыралдан допчулалдар

КОЛХОЗТА БИЖИК ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң бижикти биче билир болгаш билбес 105 колхозчу хереэженнери бижик бөлгүмнериниде хаара туттунган. Культармейжилер эштер О. Чуна, Б. Шончалай бөлгүмнериниң кичээлин неделяда үш катап чорудуп турарлар. Бижикти билбес турган эштер Седиш, Бидиш, Таан, Мадыш-оол, Ынаа-Сүрүп, Аякпан, Кара-Кыс ам бижикти номчуп, бижип турар апарганнар.

М. Сайын.

НОМЧУЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг суурда көдээ библиотека (эргелекчизи эш Жукова) Сталинчы шаңналдың лауреады С. Токаның «Араттың сөзү» деп номунуң талазы-биле номчулга конференциязын организастап эрттирген.

Эш Жукова «С. Токаның амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы» деп илеткел кылган. Ак-Туруг чеди чыл школазының башкызы эш Соскур-оол «Революция мурнунда тыва чоннуң амыдыралы», башкы эш Баранова «Тоожуда аванын овур-хевири», башкы эш Вяткина «Чогаалдың уран-чечен онзагайы» деп темаларга үүве чугаалааннар.

Конференцияның киржикчилери тыва араттарның мурнуку амыдырал-чурталгазының болгаш амгы Совет Тыванның чедиишкиннериниң талазы-биле хөй үүлдерни билип алганнар.

М. Өлчей-оол.

ПОЧТАЧЫ БОЛГАШ РАДИСТ

Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг колхозунда радио белдириниң радизи эш Дунгар-оол колхозчуларның культурлуг чурталгазы дээш кызымаккай ажылдап, колхозчу өреге бүргүзүнүң бажыңнарында радио шугумун киирген. Колхозчулар Москвадан болгаш Кызыдан сөөлгү медээлерни дыңнап турар.

1955 чылда төп болгаш область парлалгаларын чагыдар талазы-биле чон ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп турган, эш Дунгар-оол 100 ажыг солуннарның болгаш журналдарның бижидилгезин чоруткан. Колхозчуларның чагыдып алган чагыгларын база чагаа бижиктерин эелеринге ей-шаанда чедирип берип турар.

М. Багалдай.

Тудугжунуң чедиишкини

Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары 1955 чылда чурталга бажыңнарының болгаш мал кажааларының тудугларының планын хуусаа бетинде күүсеткен. Тодаргайлаарга, чаңгыс аай төлевилел өзугаар 24 чурталга бажыңнары, аная бөдүүн 5 бажың туттунган болгаш 21 бажың крышлатынган.

Тудугжулар кайызынга-даа 50 баш инек кирер 2 чаа кажаалы, бирээзинге-ле 500 баш хой кирер 2, 50 быаза кирер 1 кажааларны тудуп дооскаш, ажыглалда киргеннер. Тудугжулар эштер Морус-оол, Баян, Байыр олар бүдүрер ажыл нормазын 150—200 хуу күүсеп турарлар.

М. ЧАДАМБА.

Өөреникчилерниң кижизидилгезинге ада-иелерниң ролюн бедидер

(Редакцияга чагаалардан)

Школачыларның өөредилгезинге болгаш оларның сагылга-чурумун быжыглаарынга ада-иелериниң ролю дыка улуг. Ындыг турбуже, чамдык ада-иелер боттарының школада өөренип турар уругларының өөредилгезинче болгаш оларның сагылга-чурумун быжыглаарынче кичээнгей салбайн турар дугайында чагаалар редакцияга кээп турар.

Чаа-Хөл районнуң Ак-Туруг чеди чыл школазында уруглары өөренип турар сагыш салынгыр эвес ада-иелериниң дугайын **М. Өлчей-оол** бижип турар. Колхозчу Чөрчей-оол бешки класста өөренип турар Валерийниң өөредилгезинче, сагылга-чурумунче кичээнгей салбайн турар. Оон оглунуң өөредилге, сагылга-чуруму багай. Ол ышкаш шыырак колхозчунуң бирээзи хирезинде-ле ол өөренип турар оглун арыг-силиг идик-хеп-биле хандырбаан. Чөрчей-оолду школаже чалаарга база келбейн турар.

Ол ышкаш Чимбиниң бешки класста Садар-оол, Даспактың бешки класста Тукар, Сангаажаптың чеди класста Седиш, Чолдак-Көтүү бешки класста Конгар-оол оларның сагылга-чуруму болгаш өөредилгези база багай. Ол хирезинде ол ада-иелер боттарының уругларының өөредилгезин өскижидер талазы-биле хемчег албайн турарлар.

Киликтиң оглу Кызыл-оол, Чамбалдың оглу Доржу олар октябрь байырлалының хүннеринде арагалаан. Тодаргайлап кээрге, оларның адалары боттарының оолдарынга «тыва сускунну» берицкен болган. Бо дээрге тергиин бак чорук-тур.

Бо талазы-биле школада ада-иелер комитеди хемчег ап ажылдавайн турар.

Өвүр районнуң Чаа-Суур школазындан **В. Шарый-оолдуң** бижип турарындан алырга, ында чамдык ада-иелер боттарының уругларын өөредир талазы-биле школага боттуг дузаламчы көргүспейн турар. Кызыл-оол, Күске оларның 3 уруглары, Сыныактың 3 уруглары, коммунист Сундуй-оолдуң оглу, завхоз Майдыныңоолдары, мал эмчизи Хууракайның уруглары болгаш өске-даа чамдык колхозчуларның уругларының сагылга-чуруму багай болуп турар.

Ындыг турбуже ол ада-иелер-даа, колхозта партия эге организациязы, колхоз башталар чери болгаш суму Совети школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылын өскижидер, өөреникчилериниң сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле боттуг хемчег албайн турар.

Чамдык ада-иелер боттарының уругларын школага өөредир хөөн чок болуп турарын Таңды районнуң Хову-Аксы бүдүрүлге чериниде **А. Топуй-оол** бижип турар. Хову-Аксында коммунист Сарыг-оол болдунуң уруун школага өөретпейн, бодунуң хуу ажылын кылдырып турар. Ол ышкаш Майынды бешки класска өөренип турган уруунуң өөредилгезин үстүрген. Ам Будённый аттыг колхозта ажылдап турар, мурнунда Хову-Аксынга ажылдап турган Сандан база-ла оглун школадан үндүрүп алгаш, доктак ыяш кактырып ажылдадып турар. Чамдык ада-иелер келир үениң салгакчыларының өөредилгезинге ынчаар шаптык болуп турунда Элегес суму Совети хемчег албайн турары канчап-даа таарышпас.

Чаа-Хөл ортумак школазының элээн хөй өөреникчилери бо чылын өөренмейн турарын **А. Чадамба** бижип турар. Ол школаның өөреникчилери Чыртай-оол, Очур, Дырыс, Чолдак, Долума болгаш өскелер-даа өөренмейн аалдарында олуруп турар. Ол уругларның ада-иелери боттарының уругларын школага өөредип, билиглиг кижилер кылдыр кижизидип алыр дугайында сагыш салбайн турар. Ындыг байдал Үрбүн чеди чыл школазында база бар.

Хөй-хөй өөреникчилер школазын ара каап турунда, районо болгаш школалар директорлары анаа олуруп турары шын эвес. Бүгү-ниитиниң ыяавыла чеди чыл өөредилгезиниң дугайында хоойлуну боттандырар талазы-биле совет эрге-чагырганың органнары шыңгыы хемчег алыры негетинин турар.

Колхозтуң кыштагларында

Сүт-Хөл районда «Сталинчы орук» колхозтуң девискээринде хар чагбаан, соок база чок болганындан малды кыштаг-ладыры үүгле ноябрьның төнчүзүнде организастатынган. Ниитиниң малын хүр чыл ажырарынга белеткел эрткен чылдарныындан ыракта эки болганын хыналда көргүскен.

Мыйыстыг бода малга бирээзинге-ле 80 баш мал кирер 4 чаа кажааларның, ниитизи-биле 150 быааларга 3 кажааларның кылдынган шынары эки болган. Ол ышкаш хойнуң дөрт кыштагларының бирээзинге-ле 500 баш хой кирер чаа кажаалар база туттунган.

Моон-биле кады бар кажааларны чылыглап, септээр, кыштагларын арыг-шевер, бүгү тала-биле белеткелдиг тургузар дугайында малчыннар багай эвес ажылдаан деп үүве хыналдадан база илереэн. Шээр малдың кадарчылары эштер Самдан, Менге оларның кыштаглары өскелериниңден үлегерлиг, ында мал чемнерин баш бурунгаар эккеп алган, өдек болгаш өске-даа чадыглар белеткетинген. Оларның кадарган хоо чыл бүрү менди, семис кыштаглап турган. Олар эрги кажааларны селип, малының өзүлдезинге хамаарыштыр чаа тудугларны боттары кылып ап турарлар. Сымыя, Дамдын, Даржаа, Хемер-оол болгаш өске-даа малчыннарның кыштаглары база эки белеткелдиг болган.

Чижээ, Чылбакпан, Борашпан ышкаш малчыннарның кыштагларында белеткел четпес болганын база айтыр херек. Чайын хостуг үелерни шын эвес ажыглаанындан септелге кылдынмаан, кажааларның иштинде едек арыглатынмаан. Септелгени, арыглаашкынны амгы үеде чорударына өске ажылдардан күштү чардыктырар ужурга таварышкан.

П. ШОКПАА.

КРИТИКА БОЛГАШ БИБЛИОГРАФИЯ

„Улуг-Хемниң эриктеринде“

Москвада «Аныяк гвардия» деп ном үндүрер черниң чоокта чаа парлап үндүргени «Улуг-Хемниң эриктеринде» деп номну бистиң номчукчулар улуг сонуургал-биле номчуп турарлар. Ол ном дириг, уран-чечен дыл-биле бижитинген болгаш каас, чараш хевирлетинген.

Номнуң автору геолог Григорий Данилович Курочкин, Тыва автономнуг областың девискээринге үр үеде ажылдап чораан. Тываның ховуларын, дагларын, болгаш тайгаларын авторнуң кезип чораан аян-чоруу областың геологтуг тургузуун, оон чер иштинде байлактарын өөренири-биле болгаш эртем ажылын организастаары-биле холбашкан.

Бистиң областың төөгүзүнүң болгаш географизының дугайында, оон даг болгаш бойдус байлактарының дугайында солун медээлерни бистиң номчукчулар бо улуг эвес хемчээлдиг номнуң арыннарындан билип алыр.

Москвада Комсомольск шөлден эгелээш бистиң областың төвү — Кызыл хоорайга чедир эрткен оруун автор номнуң бирги кезиинге биживишаан, бистиң Тыва обласка хамаарышкан хөй санныг материалдар бар Минусинскиниң күрүне музейиниң дугайын, хаанныг чазактың шөлүлгезин эрттирип, 1897 — 1900 чылдарда улуг Ленинниң чурттап турганы Шушенское суурнуң болгаш «экономистериниң» үзелинге удурланыышкынны Ленинге баштаткан 17 марксистериниң 1899 чылда хүлээп алганы Ермаковское суурнуң дугайын чугаалап турар.

Номнуң дыка хөй арыннарында, ылаңгыя «Улуг-Хемниң эриктеринде» деп кезекте Г. Курочкин тыва улустуң өткен үезин, оон культуразын болгаш [illegible]г орус улус-биле найыралын көрери-биле кады авторнуң сөстерин бакан турар тодаргай чижектерни база [illegible]рип турар.

«Эрте-бурунгу үеде амгы Тываның девискээринге чурттап чораан улустуң бодунуң үжүк-бижии бар турган,— деп Г. Курочкин бижип турар.— Тываның казар байлактарлыг дыка хөй черлериниде эрте-бурунгу уургайлар тыптып турар... эзилдирген демир-мыяның болгаш демир аймаа эзилдирер суугуларның истери Тыва ыйгылыының хөй черлериниде таваржып турар».

Бурунгу шагның суггарылга системазының истерин болгаш оруктарның артыышкынының дугайын автор база бижип турар.

Бо бүгү болза, бурунгу шагда Улуг-Хемниң бажыңга чурттап чораан улустуң культуразының болгаш бүдүрүкчү күштериниң бедик деңнелин херечилеп турар. Ынчангаш бо ном Тываның төөгүзүн өөренип, шинчилеп турар эртемденнерге дуза чедирери чугаажок.

Тыва улустуң бурунгуларының чедип алганы материалдыг угаан-бодалдың бедик культуразын Чингис-хаанның, оон соонда Манчының Цинь империязының эжелекчи ногаандыктары үреп-талап чидиргеннер. Г. Курочкиниң бижип турары: 1209 чылдан эгелээш «Тываны чингисчилер хөй үүс чылдарның дургузунда эжелеп турганнар. Олар чоннуң күш-шыдалын төдүп, оон эрте-бурунгу культуразын үрегдеп каапканнар; бурунгу шагның гидротехниктиг тудуглары тоглап-үүрмектелип калгылаан» (арын 47). 1757 чылда Тываны манчы эжелекчилери чагырып алганнар. «Олар тыва улуска санап четпес ядаралдарны болгаш качыгдалдарны чедиргеннер» (арын 29).

Экономика болгаш культура хөгжүлдезиниң талазы-биле үүс-үүс чылдарда хожудап калган биче-буурай тыва улустуң шынчы улуг болчукчузу болгаш күчүлүг хостакчызы улуг орус улус болганын автор чугаалап турар.

Тываның экономиктиг болгаш культурлуг хөгжүлдезинге депшилгелиг саълдарны Россиядан Тываже көжүп кээп турган тараачыннар чедиргеннер. Моон чижектериниң бирээзи кылдыр областың экономиктиг, административтиг база культурлуг төптериниң бирээзи — Шагаан-Арыг хоорайның үндезилекчизи орус казак Тарков болуп турарын номнуң автору көргүскен.

Щетинкиниң партизан отрядының партизаны чораан, ам Таңды районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң кежигүнү Иван Федорович Котовщиковтуң дараазында чугаазын автор бодунуң номунда бижип турар.

— Тыва улустуң ак-гвардейжилерден хосталырынга бистер дузалааш, совет эрге-чагырганың даалгазын күүсеткен бис. Бис тыва улуска ханы ынак болгаш аңаа шуптувус үүгле чепсек-биле дузалаар эвес, харын ажыл-агыйны башкарарынга, тарааны, картофельди болгаш ногааны тарыырынга, чылыг ыяш бажыңнарны тударынга өөредир деп шиитпирлээн бис. Бистер колхоз организастаан ниитиниң ажыл-агыйын тургузуп берген бис. Биске малчын араттар каттышкан... (арын 78).

1930 чыл — тыва национал бижиктиң төрүтүнген чылы. Ынчаарда, «1930 чылда совет эртемденнер тыва дылдың бижиин чогаатказ тыва улуска төрээн дылдың баштайгы үжүглелин белек кылдыр берген» (арын 49).

Бүгү совет улустуң, хамыктың мурнунда улуг орус улустуң акы-дунма дузаламчызының ачызында ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле тыва улустуң чедип алган чедиишкиннери, ылаңгыя сөөлгү чылдарда обласка болган үндезин чаартылгалар номнуң арыннарында тодаргай фактылар-биле чырытынган.

Бодунуң номнуң кончуг хөй одуруглларында автор Тываның байлак бойдузун болгаш оон эртинезин көргүскен.

«Тыва—калбак-делгем чартык элезин ховулардан эгелээш, сыын, буур, тооргу, адыг, дырбактыг, күзен, хөөрүк болгаш «Саян тайгазының эртинези» — киш аңнарның турлаа болган шыргай, берт тайгаларга чедир янзы-бүрү бойдустуг чурт.

Ол болза, ак-көк хемнериниң болгаш хөлдериниң чуртту, элбек дүжүттү берип шыдаар калбак-делгем хем уннарының болгаш ховуларның чуртту, шөлүнүң барык-ла чартыы (бештиң ийизи) тудуг ыяжы үнген тайга шыпкан чурт. Ол чер иштиниң канчаар-даа аажок хөй байлактары бар чурт. Ында хөмүр даш, демир, чес, хола, алдын, даг-дүгү болгаш оон-даа өске хөй казар байлактар чыдып турар» (арын 33).

«Хемчик хемниң эринде турлаг» деп эгеде Хемчикти чуруп биживишаан, Тываның эң чараш хөлдериниң бирээзи— Сүт-Хөлдү шинчилээри-биле холбашкан аян-чорукту бижээн.

Тестиң тогдук болгаш чээрен чурттаан ховуларын, Мөңгүн-Тайганың бедик дагларын, Бии-Хемниң магаданчыг унуп, Тере-Хөлдүң болгаш Тожунуң боду бүткен эмниг аржаан сугларын болгаш оондаа өске черлерни номнуң арыннарында автор чуруп турар.

Номнуң эгезинден төнчүзүнге чедир, ылаңгыя «Улуг-Хемниң эриктеринде» деп кезиинде Тываның чоргааралы — Улуг-Хемниң дугайы, оон байлаанын болгаш күчүлүүнүң дугайы бижитинген. Енисейге (Улуг-Хемге) ынакшыышаан, улуг орус чогаалчы А. П. Чеховтуң бижээни: «Мен бодумнуң амыдыралым иштинде Енисейден чаагай хемни көрбээн мен... Енисей болза бодунуң күжүн, аныяан кайнаар-даа сыныгар черин билбес күчүлүг болгаш дескелчок маадырдыр» деп сөстерни ажыглавышаан, Г. Курочкиниң бижээни болза, «Барыын Саянның шыргай тайгазыңга үүгле шинчээчи эртемден эвес, харын күштүг гидротехниктиг тудугларының тудугжузу чедип кээрге Улуг-Хемниң суунуң күчүлүг бадыышкынының күжүн совет кижилериниң чаагай байдалынче угландырыпкан турар хүн ырак эвес» (арын 23).

Номнуң боду хүн демгеглели болуп турар болгаш геологтарның маадырлыг күш-ажылын көргүзеринге тураскаатынган. Шинчилел ажылдары кылыр дээш геологтарның орук-чирик чок берт черлерни, чай шагның чидиг изиин, доңуттуг шуурганны болгаш хатты, ымыраасээктиң ызырыышкынын болгаш оондаа өске бергелерни ажып, тиилеп чоруурун бижээн. Кым-даа шинчилеп көрбээн эвен-куруг черлерге геолог эң баштай чедип келгеш бодунуң шинчилел ажылын чорутканының түннелинде ол черге амыдырал хайнығын үнүп, суурлар болгаш хоорайлар, уургайлар болгаш заводтар тургустуна бээр. Бо дугайын автор ылаңгыя «Бир ажыдыышкынның төөгүзү» деп эгеде тодаргай көргүскен. Геологтарның чедиишкиниг ажылының база бир кол үүлү — оларның ажылының чон-биле харылзаалыы. Эки-турачы «геологтар» Сталинчы шаңналдың лауреады Хойтпак-оол, колхозчу Биче-оол, чурукчу Липов олар Тывага казар байлакты дилеп тыварынга канчаар-даа аажок улуг дузаламчыны геологтарга көргүскенин автор чугаалап турар. Үдекчилер Монгуш Лама, Монгуш Андрей олар геологтарның ажылынга улуг дузаны көргүскен. Номнуң эң сөөлгү бөлүүнде Кызыл хоорайның чурттакчызы Константин Курицыниңг катер хемеге олуруп алгаш Бии-Хемниң Даг ужарын ажып тиилеп эткен маадырлыг чоруун автор чугаалап турар.

Совет эртемден геологту кандыг-даа бергелер моондактап шыдавас болгаш олар кайнаар-даа эртип, бойдустуң байлактарын тып турарлар.

Үстүнде бүгүнү автор чедиишкининиг-биле бижип көргүскен болза-даа, оон номунда чамдык четпестер база бар. Номнуң арыннарында хөй-биле бижитинген географтыг аттардан шын бижитинген аттар кончуг ховар. Чижээ, «Хайыракан», «Кызыл-Арыг», «Эргек-Дыргак-Тайга» деп бижиринин орнунга «Хаархан», «Кызлярик» «Ергак-Торгак-Тайга» деп бижип турар. 120 дугаар арында чурук адаанга колхоз адын «Черт» (Тыва дылче очулдурарга «Аза» дээн) кылдыр бижээн. Херек кырында ындыг аттыг колхоз бистиң областа чок болгай. Даап бодап көөрге Кызыл районнуң «Черби» колхозтуң адын чандыр бижээн хевирлиг. Мөңгүн-Тайганы Бай-Тайга районнуң мурнуу кезин деп номда чугаалап турар хирезинде автор Мугур-Аксы суурну Мөңгүн-Тайганың район төвү деп база чугаалап турар. Оон ынай бир черде Кызыл хоорайда «Комсомол» будумчузун Ленин аттыг будумчу-биле үзүн дургаар кожа туруп турар деп чугаалап турар. Оон ынай 95 дугаар арында фото-чуруктуң тайылбыры шын эвес бижитинген. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Маады Парынмааның 30 гектар шөлдүң гектар бүргүзүнден 30,5 центнер кызылтас дүжүдүн алганын кызылтастың Тывага көстүп көрбээн дүжүдү (арын 34) деп автор чугаалап турар. Ол шын эвес. Маады Парынмааның 1949 чылда тургусканы кызылтастың рекордуг дүжүдүнден артык бедик көргүзүглерни бистиң областың мурнакчы колхозчулары сөөлгү чылдарда херек кырында чедип алган болгай. 1955 чылда парлалгага үнген бо номга эртген 1954 чылдың дараазында көргүзүглерин автор көргүзүп болур турган: Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхоз кызылтастың «Мильтурум 553» деп сортун 320 гектар шөлге тараан га бүргүзүнден ортумаа-биле 39 центнер дүжүттү, Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу кызылтастың ол-ла сортун 73 гектар шөлдүң га бүргүзүнден 52 центнер дүжүттү, база ол-ла районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозу кызылтастың «Фильгия» деп сортунуң 18 га шөлүнүң га бүргүзүнден 60 центнер дүжүттү ажаап алганнар.

«Таңды районнуң ховуларынга болгаш даглларынга чыл-чылы-биле кежүп чораан Шыырап, өөрүшкүнү көрбээн болгаш кажан-даа тодуп көрбээн. Ынчалза-даа 1949 чылда ол колхозка киргеннер» (арын 78 — 79) деп автор чугаалап турар. Бо одуруглар бүдүүлүк бижитинген. Автор моон-биле Тыва Арат Республиканың 23 чылының болгаш Совет Тываның баштайгы 5 чылының үезинде чоннуң чаалап алышкыннарының түңнелинде ажылчы араттарның, оон иштинде арат Шыырaптың материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнели бедик турганын ыыттавайн турар.

Үстүнде айытынган четпестер ниитизи-биле эки номнуң үнезин кудуладып турар. Номнуң четпестерин узуткаары-биле авторнуң ажылдаанының соонда, номну тыва номчукчуларның калбак массазынга тарадыр төлээде тыва дылче очулдурары күзенчиг.

С. БАДАА.

Сахалинның оттары

Совет Сахалин байлак болгаш агазарбойдузу кадыг-ширнин, чараш болгаш улуг чаагай. Од черге чаңгыс-даа удаа чораан кижи ооң күүүлүг даглыг сыннарын болгаш шыргай аърга-арыгларын, дүрген агымныг хемнерин болгаш чурумалдыг шынаваларын, дириг амытаннарның болгаш куштарның кайгамчыктыг хевирдүрзүлерин көрген болгаш Сахалинның бо бүгү көрүш-шинчилиг үүлдерин кажан-даа утпас. А ортулукта чатылын чоруткан чаагайжыдыр туттунган хоорайлар, ажылчын болгаш колхозчу суурлар, хөй санныг үлетпүр бүдүрүлгелери, совхозтар болгаш колхозтар Сахалинны улам-на кайгамчык шинчи кирип, Сахалинны совет кижиниң чүрээнге чоок болгаш төрээн кылып турар.

Ынчан кандыг-бир күрүнеии болбайн турган Сахалинны бир-ле дугаарында орустар ажыткан. XVII үс чылдың ортан үезинде-ле орустуң эрес-каншагай чер кезикчизи Василий Поярков каш казактар-биле шыргай аъргалар таварты Амурнуң алдыы агымнарынга четкеш, Сахалинның туруп турарының дугайында медээни делегейге бир-ле дугаарында берген. Дараазындагы чылдарда орустар Сахалинга каш-даа удаа барган. Сахалинның Росеиягa шуут каттышканы XIX үс чылдың ортан үезинде могаг чок орус шинчилекчи Г. И. Невельскийниң ажыл-чорудулгазыбиле холбаалыг. Орус кижилер ол кайгамчыктыг черге барып чурттап ооң эгээртинмес бойдус байлактарын өөренип болгаш шинчилеп турар апарган.

Сахалинның чериниң иштинде хөмүр даш, нефть, мөңгүн суунуң рудазы, алдын болгаш өске-даа хөвар металлдар, мрамор, гранит, торф болгаш фосфориттер бар. Ортулуктуң девискээриниң үштүн ийи кезии ыыштарының онза янзы-бүрү хевирнии-биле ылгалып турар аърга-арыглар-биле шыптынган. Сахалинның аърга-арыглары ан-араатаннар болгаш куштар-биле байлак. Ында адыглар болгаш киштер, дииннер болгаш дилгилер, сонгу чүктүн черлик ивилери болгаш тоургулар бар. Далай мугулдурларында болгаш иштики суг хөөлбектеринде хөй-хөй өдүректер, кастар болгаш сугга эштип чоруур өске-даа куштар бар. Сахалинны чүп чыдар далайларның суглары болгаш база ооң хемнери тывыш талазы-биле, үнелиг балыктар-биле байлак.

Хаанныг чазак Сонгу Сахалинге ажылагайны хөгжүдер дугайында, аңаа чурттап барганнарның чурталгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дугайында-даа база шоолуг сагыш салбаан. Ынчангаш совет эрге-чагырганы тургускужеге чедир-ле Сонгу Сахалин орук-чирик чок өске-даа черлер ышкаш ажыл-агый талазы-биле кошкак хөгжүделіг, улус шоолуг чурттаваан чер болуп турган.

Ынчангаш ук ортулукка чаа амыдырал үүгле совет эрге-чагырганың үезинде хайныш үнген. Комсомолдуң кыйгырыын өзугаар бистиң Төрээн чуртувус ырак булуңунче үс-үс аныяк патриоттар чоруткан. Олар үс-үс чылдардагы тайганы дескилей казып, хоорайларны болгаш суурларны тургузуп, хөмүр даш шахталарын болгаш нефть тывыжының черлерин тулуп, шөлдерни болбаазыраткан. А он чылдар мурнунда 1945 чылдың чайынында эрес-маадырлыг совет дайынчылар кадыг-дошкун тулчуушкуннарның түңнелинде өске-даа кайы шагдан бээр орус черлерге—Мурнуу Сахалинге болгаш Курил ортулуктарга хосталганы берген.

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда Сахалинге болган өөрүшкүүлүг, долу өскерилдерниң ханы ужур-дузазы үргүлчүлевишаан. Кайгамчык улуг суур, чалым хаялар Охот далайның соок сугларынга үзүп чыдар сонгу талада Шмидт чартык ортулуктан база мурнуу чүкте мун ажыг километр черде—далайның үнелиг өөр бөлүк моортайлары эриктеринге туруп алган хүнге дөгеленип турар. Тюленьниг ортулук чедир—кайнаар-даа көөрге, чер болганда соксаал чок амыдырал хайныгып турар...

— Бистиң ортулуувус хөмүр даш кырында турар—деп сахалинчилер чугаалап турар. Ол шынап-ла ындыг. Чер болганда — шыргай аърга-ыыштыг черлерде-даа, тейлер ийлеринде, черниң кырында-даа хөмүр даштың кара каъттары чыткылаар. Оларның бузундулары далайже көшкеленип кирген черлерде болгаш эриктерде кылайып чыткылаар. Далай чалгыы чугдунган хөмүр даштың бузундуларын эриктеринче үндүр чалгып чыдар Сахалинде кара алдынның курлавырлары кайгамчык хөй, а эртемденнер болгаш чер шинчилекчилери хөмүр даштыг чаа-чаа черлерни улам хөйү биле ажыдып турар. Сахалин бодунуң хөмүр даш курлавырларының ачызында хөмүр даштың улуг району кылдыр өзүп турар болгаш Совет Ыраккы Чөөн чүктүң одакчызы кылдыр дүрүм ёзугаар санатынып турар.

Ырак бурунгу үелерде кандалдар даг-жап, шахтёрларның ең бөлүүн чепсек-херекселдери ажылдап турган черлерде ам өрүмнээр машиналар болгаш даг ажылының комбайннары ажылдап турар. Сахалинның шахталарында ам арыглатынган казылда черлеринге хөмүр дашты казары болгаш үүрмектээри бүрүү-биле механизастатынган. Боду кылаштаар экскаваторларның дузазы-биле хөмүр даш казарының ажык аргазын ортулукта калбаа-биле нептередип турөр. Ам ындыг арга-биле хөмүр даштың 20 ажыг хуузун тып турар. Ажык черлерден казып тыпкан тонна одаар үүлдүн бот-үнези чер иштинден тыпкан одаар чүүлге көөрде ийи-үш катап чиик болуп турар.

Сахалинның хөмүр дашчыларының күш-ажылчы алдары хүн келген тудум өзүп турар. Дагжылар беш чылдың эгезинден бээр хөмүр даш тывыжын бүдүн чартык ажыг катап көвүдеткен. Ол-ла үениң дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 20 хуу өскен. Партияның XX съездизинге төлептиг ужуражырынга белеткенмишаан, ортулуктуң шахтёрлары чыл планындан дашкаар 100 мун тонна хөмүр дашты бээрин болгаш каш миллион рубльди камнап алырын шиитпирээн.

Сахалинның нефтичилери база боттарының күш-ажылчы чедиишкиннерин көвүдеп турар. Ыраккы Чөөн чүкте хөй нефтилиг карачаңгыс чер болза, Сахалин болуп турар. Оханың, Катангльдың, Паромайның нефть тывыжының черлери турар ортулуктуң сонгу талазында улам-на хөй-хөй суургалар бедип үүп турар. Өрүмнекчилер станокка эртиишкинниң ортумак дүргедээшкинин айда 270 метр ажыганнар. Өрүмнээшкин министри Анатолий Майстренконуң бригадазы өрүмнээшкиннің Сахалинге коммерлиг төргиин дүргөдээшкинин көргүскен—станокка ай иштинде барык 2.800 метр болган. Мастерлер Яков Васильевтиң, Виктор Дудуннуң болгаш оон-даа өскелериң бригадалары пландан дашкаар муң-муң метр эртиишкиннерни берген. Өрүмнээшкиннің ийиги конторазының коллективи чыл эгезинден бээр метр эртиишкиннің бот-үнезин дыка чиигеткен, ол чорук пландан дашкаар миллион-миллион рубль орулгаларны берген.

Сахалинның тайгаларында моторларның даалш-шимээни соксаал чокка чангыланып турар. Көжүп чоруур электростанциялар, тракторлар, бульдозерлар, чүдүрер краннар болгаш электрохирөөлер шыргай аъргаарыгларны чагырып ап турар кижилерге дузалап турар. Сахалинның ыяш үлетпүрүнде бир ажылчынның энергетика чепсегленишкини беш чыл дургузунда үш катап өскен. Ортулуктуң ыяш кезикчилери бо-ла үениң дургузунда ыяш белеткелдеринин хемчээлин 70 хуу көвүдеткен.

Частың төнчүзүнде дагларның хары эрип, Сахалинның даглыг хемнериниң суглары эриктериндан ажып турда, ортулуктуң ханы черлериндан үс-үс мун кубометр ыяштар үлетпүр черлеринче салдан чоруп турар. Ыяштың хөй кезиин саазын комбинаттарында болбаазырадып турар. Ыраккы Чөөн чүктүң болгаш Сибирьниң бүгү хоорайларында солуннарны болгаш саазыннарны барык-ла Сахалинның саазыннарында парлап турар.

Ортулуктуң саазын кылыкчылары чыл планындан дашкаар беш мун ажыг тонна саазынны болгаш ийи мун тонна хире целлюлозаны бээр деп боттарының сөзүнге алдарлыы-биле ээ болуп турарлар. Олар продукция үндүрерин көвүдериниң чаа курлавырларын дилеп тып, ажыл-агыйжы аргазын болгаш чогаадыкчы инициативазын илередип турарлар.

Холмскиниң саазын комбинадынга целлюлозаның чедишпес чоруу бүгү бүдүрүлгениң хөгжүлдезин үр үениң иштинде саададып турган. Хайындырыкчылар эштер Васильев болгаш Теряев инженер эш Передернин-биле кады целлюлоза хайындырарының дүрген чурумун ажылдап кылган болгаш нептереткен. Чаартыкчылар хайындырылга шагын 17 турганындан 7 шак чедир кызырган болгаш ам хайындырылганың ийи котелдарындан целлюлозаны мурнунда дөрт котелдардан ап турганындан хөйү ап турар апарган. Чыл дургузунда комбинатка 85 чаартыкчы саналдарны нептереткен, олар ийи миллион хире рубль камналганы берген.

Сахалин — Совет Эвилелиниң балык тывыштыг ең улуг районнарының бирээзи. Бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарынга оортан чыл бүрү миллион-миллион пуд сельдини, лососьту, камбаланы, он-он миллион сава консервзларны, хөй хемчээлдиг үүргенени болгаш балыктарны чорудуп берип турар. Далайның ажылыштиларниң ажылы белен эвес. Ынчалзажок оларның хереглелдериниң дугайында күрүне үргүлчү сагыш салып турар. Беш чылдың дургузунда тывыш болгаш транспорт флоду сан талазы-биле ийи катап, а күчү талазы-биле—беш катап өскен. Кайнаар-даа эжиндирип болур болгаш балыктаашкынның болбаазырангай чепсектери-биле деритинген чаа суднолар балыкчыларда көстүп келген. Балык комбинаттарында, консерва заводтарында үс-үс балык насостары, казар экскаваторлар, ленталыг транспортёрлар болгаш өске-даа механизмнер ажылдап турар.

Бо чылын сахалинчилер тывыш флодунуң ажылдаар кавызын калбарткан. Охат далайже, Командор болгаш Сонгу-Курил ортулуктарже улуг экспедицияларны чоруткан. Камчатканың эриктеринче хөй-хөй суднолар балыктап чоруп турган. Сонгу талакы черлер эрес-маадырлыг балыкчыларны далайның калчаалыг хаттарыбиле болгаш харлыг шуурганнар-биле уткаан. Эриктен ырак, доштуг черлерге ажылдаары үргүлчү таваржып турган.

Капитан эш Мартиросовтуң балыкчылар суднозунуң командазының алдары бүгү Сахалинде диңмиреп үнген. Балыктаашкынның янзы-бүрү чепсектерин биллиг ажыглап, балыктаашкынны сес баллыг шуурганның үезинде безин соксатпайн турган, суднонуң балыкчылары чаңгыс үнүшкүнүүн үезинде чыл онаалгазын күүсеткен. Капитан эш Воронковтуң суднозунуң болгаш өске-даа хөй-хөй суднолларның экипажтары байлак олчалыг ээн келген.

«Поляково» деп балык заводунуң бригадири Александра Ханның ады Сахалинде калбак сураглыг. Оон удуртқан бригадазы ийи беш чылдарның планын күүсеткен.

Сахалинның болгаш Курил ортулуктарның колхозчу балыкчылары дыка хөй балыкты тудуп турар. Курил ортулуктарның «Родина», «Победа», «Курильский рыбак» деп колхозтары чыл онаалгазын хуусаазындан хөй айлар мурнады күүсеткен болгаш балыкчы артельдериин Бүгү-эвилел чарыжынга бирги черлерни чаалап алган. Балыкчы колхозчуларның чылла ажылдап алыышкыны көдээ ажыл-агыйдан орулганы санаваска безин 40 мун рубль чедип турар. Областың өске-даа балыкчы артельдериниң балыкчылары база бай-шыдалгыр, культурлуг амыдыралда чурттап турар.

Шык климат, чаагай үнүштүг хөрүн Сахалинге көдээ ажыл-агыйны хөтөжүдеринге таарымчалыг байдалдарны тургузун турар.

Сахалинде күрүнеиң дуржулга станциязының сүттүг малы сагдынган сүдүнүн талазы-биле чуртта дөртку черни ээлеп алган. Чехов районнуң Киров аттыг колхозунда инек бүрүзүнден ортумаа-биле 2.863 килограмм сүттү сагган.

Картофель болгаш ногаалар Сахалинде эки үнүп турар. «Тихоокеанская звезда» колхоз чыл бүрү ногаа ажылындан бүдүн чартык миллион рубль орулганы ап турар. Он-он колхозчулар Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге киржир эргени чаалап алган. Оларның аразында «Доминский» совхозтун звеночузу эш Епифонова бар; ол гектардан-на 236 центнер картофельди болгаш 600 центнер капустаны ажаап алган. Бо чылын областың чону ол черге өстүрген картофель-биле бүрүн хандыртынган болур.

Аъш-чемниң болгаш мал чеминиң үнелиг культуразы—кукурузаны 1955 чылда мун-мун гектарны тараан.

Сахалинның бодунуң садчылары бөлүк бар. Холмск хоорайда хоочун далайжы В. И. Леоненко чурттап турар. Оон бичежээк шевергин бажыңы аныяк садтың ногаан үнүштериниң ортузунда ышмны берген чүве дег көстүп турар. Эрткен чылын ол садчы ийи үүс килограмм яблоктарны болгаш чартык тонна янзы-бүрү каттарны ажаап алган. Сахалинде шак мындыг энтузиастар хөй-хөй үс кижи болуп турар.

* * *

Сахалинның үлүстарының амыдыралы танытынмас кылдыр өскерилген. Оон хоорайлары база ажылчын болгаш көдээ суурлары чыл тудум өзүп, чараш хевиршинчи кирип бар чыдар. Олар боттарының аразында автомобиль болгаш демир оруктар-биле, радио, телеграф болгаш телефон-биле харылзажып турар.

Сахалинде тудуглар калбарган: чаа бүдүрүлгелерни, культура амыдыралдың албан черлерин, чурталга бажыңнарын тудуп турар. Чижээлээрге, «Доминский» шахтаның даг-жылары чурттап турар Быково суурда школаны, клубту, столоваяны, чурталга бажыңнарын тудуп турар. Үүгле бо чылын безин суурда тудуушкунга чеди миллион рубльди чарыгдаан турар. Өске-даа суурларга база-ла ындыг. Беш чылдар дургузунда областа чартык миллион ажыг дөрбелчин метр чаа чурталга шөлүн ажыглага киргген, кижилер хуузунда мун-мун бажыңнарны тудуп алган.

Сахалинның ажылчы чоннарының культуразы база өзүп турар. Областа шиниң үш театрлары, филармония, үс-үс киноустановкалар, библиотекалар, клубтар ажылдап турар. Эрткен чылын Южно-Сахалинскиде ол ортулукта баштайты дээди өөредилге черлериниң институ ажыттынган. 100 мун хире уруглар 580 школаларда, мун-мун оолдар болгаш кыстар—ортумак тускай өөредилге черлеринде өөренип турар. Чурттуң ең эки санаторийлеринче — Крымга болгаш Кавказка бо чылын мун ажыг шахтёрлар дыштанган. Хөй-хөй даг-жылар Охот далайның чурумалдыг эринде турар боттарының «Фирсово» деп дыштанылга бажыңынга эрттиргеннер. «Южно-Сахалинск» шахтаның чоогунда Көк даг-ларының аржаанныг булактарының суурунга областың баштайгы санаторийин тудар деп турар.

Сахалинге чурттаары-биле чыл бүрү хөй-хөй кижилер кээп турар. Бажыннар тудуп, мал садып алзын дээш күрүне оларга чиигелделиг түңнүг чээлилерни берип, оларны 5 чыл иштинде көдээ ажыл-агый үндүрүүнден хостап турар.

Сахалинче ыяш кезикчилери болгаш шахтёрлар, балыкчылар болгаш тулугжулар, тускай эртемниглер — дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарының дүүнгү студентилери барып турар. Хүнче уткуштур, Оожум океанның эриктеринче дүрген чоруур поезд он хүннер чоруп келир. Оон соонда далайлап база каш хонук чоруткан Сахалин ортулукка чеде бээр.

Чер чырыында бетинден далайлап бар чыдарга эриктерде электри оттары чайынналдыр кызыл-шолбан кылдыр хып турар.

Ол дээрге, совет кижилериниң маадырлыг күш-ажылы-биле социализм чуртунуд Оожум океанда шивээзи болу берген ырак ортулукта оларның тура-соруун ёзугаар хайныкан чаа амыдыралдың оттары-дыр.

В. АВЕРИН.

Герман Демократтыг Республиканың чаза хоорайлар болгаш ажылчын суурлар тулуушкунунче улуг кичээнгейни салып турар. Чурталга болгаш культура-амыдыралдың албан черлерин тударынга хөй санныг акшаны үндүрүп турар.

Чоокта чаа Херцберг хоорайның чоогунга Фрейлебен деп чурттакчылыг чаа пункт тургустунган. Кудумчулар чаагайжыды кылдынган болгаш ногаанчытынган. Ол суурда чурталга бажыңнарындан аңгыда школа, уруглар сады болгаш амыдыралдың албан черлери туттунган.

Чурукта: Фрейлебенниң кудумчуларының биреези.

Фото Центральбильдин.

Кыдатта кур черлер шиңгээлдези

ПЕКИН. «Найырал» солунга парлатынган Кыдатта кур черлерни шиңгээдип алырының перспективаларының дугайында түүлүнге КУР-нуң Көдээ ажылагый министриниң оралакчызы Чжан Линь-чиниң бижин турары болза, баштайгы медээлер-биле алырга 100 миллион хире гектар кур черлер бар болуп турар. 1953 чылдан бо үеге чедир 1 миллион 630 мун гектар кур чер шиңгээтинген. Үш-беш чылдарның дургузунда, 1953-тен 1967 чылга чедир 30 миллион гектар ажыг кур черни аңдарафы план-биле көрдүнген, ооң иштинден 4 миллион хире гектар бирги беш чылда аңдартынган.

Кур чер аңдарарының талазы-биле колкол ажылдарны машиналар күүседир апаар деп түүлүүн автору айтын турар. Бо соруга-биле кур черлер шиңгээдилгезинин районнарынга трактор отрядтары тургустунуп турар. Аңдартынган черлерни аңаа коллективтиг ажыл-агыйлар болгаш кооперативтер организастаары-биле көжүп келген тараачынларга бээр апаар. Бо районнарга доктаамал чурттаары-биле 25 миллион хире кижи келир деп турар.

Кур черлер шиңгээдип алырынга күрүне ажыл-агыйлары улуг рольдуг болур апаар. 1955 чылдың төнчүзүнге чедир чуртка 108 күражыл-агыйларны тургускан турар, оларның машина паркызы 3.200 тракторлардыг болур. Маңаа холбаштыр Совет Эвилелиниң дузазы-биле тургустунган «Найырал» күражыл-агыйның ажылының ажыктыг дуржулгазын автор айтып турар.

(СЭТА).

Кандонда совет делгелге

ПЕКИН. ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш культурлуг чедиишкиннериниң Кантонда делгелгези декабрь 15-те хаттынган.

Кантонда делгелге улуг чедиишкинниг болган.

Ийи ажыг айның иштинде аңаа 2 миллион 400 мун ажыг кижи чораан.

Үнелээшкин дептерлериниг делгелгениң көрүүчүлери хөй санныг бижилгелерни бижээн, делгелгени магадан сонуургаш көргенин, совет улустуң амыдыралы-биле танышар арга-лыг болган дугайында өөрүп четиргенин илередип турар.

Кыдат улуска көргүскен дузалымчы ээш Совет Эвилелиниге өөрүп четиргениниң чылыг сөзүн, мурнакчы совет техниканы, күш-ажылының чаа аргаларын улам чүткүлдүг өөренир, кыдат-совет найыралды быжыглаар орлаңажыышкынны ол дептерде бижээн (СЭТА).

Польшада үлетпүр чедиишкеннери

ВАРШАВА. Польша ажылчыннар болгаш инженерлер чаа машиналар болгаш дериишкиннер бүдүрүп үндүрерин шиңгээдип ап турар. Броцлавада «Пафавог» деп вагон тудуушкунунуң заводунда сайырангай конструкциялың электровозун кылып үндүрген, ук электровоз бедунуң ажыглал шынарының талазы-биле заводтуң бүдүрүп үндүрүп турган электровозтарының өске хевирлериниң дыка эки болуп турар. Бо үеде бо электровозтарны хөйү-биле бүдүрүп үндүреринге белеткел чоруп турар.

Техниктиг дериишкиннин Свентохловицаларда «Згода» завод шахтаның кедүрүг машиназын чуртта бир дугар-ла кылып үндүрген. Оон конструкциялын бүрүүбиле польша инженерлер ажылдап кылган. Ук машинаны силезияның «Бар-бара-Бызволение» шахталарына белеткээн.

Польшаның радио үлетпүрүнүн ажылдакчылары чаа радиоприемниктер бүдүрүп үндүрерин шиңгээдип алган. Келир чылын Польшаның радио заводтары 16 янзы-бүрү хевирнин радиоприёмниктерин бүдүрүп үндүрер.

(СЭТА).

КУДР-да трактор паркының өзүлдези

ПХЕНЬЯН. Кореяның төп телеграф агентилелиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, республиканың машина-хөлзилел станцияларында тракторлар саны эрткен чылдың төнчүзүнде турганына деңнээрге бо үеде элээн каш катап көвүдээн.

Бар медээлер-биле алырга, бо чылын көдээ ажыл-агый кооперативтериниң болгаш хуу ажылдыг тараачыннарның 300 мундан хөй гектар шөлдерин тракторларбиле аңдарып болбаазырадып берген.

(СЭТА).

Кол Ассамблеяның X сессиязы

НЬЮ-ЙОРК, декабрь 16. Кол Ассамблеяның дүүн эртенги пленарлыг хуралынга чаа хүлээп алдынган 11 күрүнелерни ол хуралга КНО-нуң чанында мурнундагы доктаамал хайгааракчылары азы АКШ-та турар дипломаттары төлөөлөөн. Венгрияны Вашингтонда элчин Кароль Сарка, Румынияны чөвүлекчи Константин Димитраскеску төлөөлөөн. Албаниянын, Болгарияның, Непалдың, Камбоджаның болгаш Лаостуң төлөөлекчилери Кол Ассамблеяның хуралынга киржири-биле АКШ-че келип читикпээн.

Элээн хөй төлөөлер 16 күрүнелерни КНО-га хүлээп алыр дугайында бадылаашкыннарның канчаар эрткениниң талазыбиле санал бергеннер. Санал бергеннерниң хөй нуруузу КНО-га чаа кежигүннер хүлээп алыр дугайында айтырыгга туруп келген хөй чылдардагы мунгаштаныышкынның доозулганы-биле сеткили ханганың илергейлээн. Оон-биле кады элээн хөй төлөөлер 16 күрүнелерни хүлээп алыр дугайында саналлы киргген совет төлөөлерниң онза ролюн демдеглээн. Иракты төлөөлекчизи Джемали дүүнгү базымы мындыг чаагай түңнелдерге чедирип келген ССРЭ-ниң төлөөлериниң ачы-хавыязын онзалап демдеглезе чогуур деп медеглээн.

КНО-га улус демократиязының бүгү чурттарын хүлээп алырынга ветону хейле кылбаан-дыр мен деп медеглээн чанкайшичиниң саналы бүгү-ниити килеңнэшкинин хайныктырган.

Индияның төлөөлекчизи Кришна Менон болгаш өске-даа элээн хөй төлөөлер чанкайшичиниң удур бадылаанының үржүүбиле 18 күрүнелерни хүлээп алыр дугайында Кол Ассамблеяның тура-соруу бүрүү-биле долдур боттанмаланынче, Азияның ийи чурттары—МАР-ны болгаш Японияны КНО-га хүлээп албаанынче болгаш өске 16 күрүнелерни хүлээп алыр дугайында таарымчалыг шиитпир биче-ле болза, болдунмайн бар часканынче Ассамблеяның кичээнгейин угландырган. КНО-га төлөөлөөшкин делегейде боттуг байдалды көрүнчүктелдирген турар төлөөде Кол Ассамблея оортан чогуур түңнелдерни үндүрер ужурлуг деп Менон чугаалаан.

Дүүнгү хүндүскү хуралга Кол Ассамблея дөртку болгаш бешки комитеттериниң элээн хөй сүмелерин чүүлдүг деп көрген. Чогум утказы-биле алырга, Суринамга болгаш Антил ортулуктарның голланд кезиинге хамаарыштыр Голландияның дамчыдылга бээрин соксадырын бадыткап турар революцияны хөй нуруу болур 21 бадылаашкын-биле хүлээп алган, ынчан 10 төлөөлер удурланган, 13 төлөөлер даганаан. ССРЭ, Украина, Белоруссия, Венгрия, Румыния, Польша база Чехословакия болгаш оон-даа өскелер удур бадылаан.

Кызыгаар дугайында айтырыгны болдунар-ла шаа-биле шиитпирлеп таарыштырар төлөөде, Италияның эргелелинде турар Эфиопияның болгаш Сомалиниң арызында кызыгаарны ең чоокку үеде демаркастаар дугайында чугаалажыышкыннарны дүргедириниче Эфиопияны болгаш Италияны кыйгырып турар резолюцияны база Кол Ассамблея үүлдүгүүнген.

Оон аңгыда административтиг болгаш бюджет чурумунуң бир каш саналдарын пленарлыг хуралга үүлдүг деп көрген.

(СЭТА).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының X сессиязы

НЬЮ-ЙОРК. Декабрь 14-те Кол Ассамблеяның пленарлыг хуралы болган, аңаа Политиктиг тускай комитеттиң, социал-гуманитар болгаш культура айтырыгларының талазы-биле комитеттиң бала Юридиктиг комитеттиң элээн каш илеткелдерин болгаш резолюцияларын бадылаан. Ассамблея, ылангыя Мурнуу-Африка Эвилелинде индий ыызыгуурлуг кижилериниң дугайында Политиктиг тускай комитеттиң резолюциязын бадылаан, бо айтырыгны сонуургалдыг талалар (Мурнуу-Африка Эвилели, Индия, Пакистан) бир эвес Кол Ассамблеяга кады илеткелди азы тус-тус илеткелдерни кирери чугула болур болза, дугуржулга чедип алыр соруга-биле чугаалажыышкыннар чорударын база катап сүмелеп турар. (СЭТА).

КОЛ АССАМБЛЕЯ КНО-ГА 16 КҮРҮНЕЛЕРНИ КИИРИП АЛГАН

НЬЮ-ЙОРК. КНО-нуң Кол Ассамблеязы бодунуң пленарлыг хуралынга 16 чурттарны КНО-нуң кежигүннеринге киирип алган.

КНО-га киирип алганнар болза: Албания, Иордания, Ирландия, Португалия, Венгрия, Италия, Австрия, Румыния, Болгария, Финляндия, Цейлон, Непал, Ливия, Камбоджа, Лаос, Испания.

Ынчангаш ам КНО-да 76 кежигүннер санатынын турар. КНО-нуң кежигүнүнге чаа киирип алган чурттарның төлөөлекчилери КНО-нуң Кол Ассамблеязының хуралынга киришкен.

(СЭТА).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ЭГЕЛЕКЧИ САНАЛЫ-БИЛЕ КНО-ГА 16 КҮРҮНЕЛЕРНИ КИИРИП АЛЫРЫН АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ ЧӨВҮЛЕЛИ СҮМЕЛЭЭН

НЬЮ-ЙОРК. КНО-нуң кежигүннеринге 16 күрүнелерни — Албанияны, Иорданияны, Ирландияны, Португалияны, Венгрияны, Италияны, Австрияны, Румынияны, Болгарияны, Финляндияны, Цейлонну, Непалды, Ливияны, Камбоджаны, Лаосту, Испанияны киирип алырын Кол Ассамблеяга сүмелеп турар Совет Эвилелиниң резолюциязын Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели совет төлөөлериниң эгелекчи саналы-биле хүлээп алган. (СЭТА).

Англияның общиналар палатазында

ЛОНДОН. Декабрь 13-те общиналар палатазынга социалистиг чурттарның лагеринде аныяктарны өөредип турары-биле деңнээрге англи аныяктарны эртемге болгаш техникага өөредириниң хожудаанының дугайында айтырыгны Премьер-Министр Иденге салган.

Ол айтырыгның дугайы чазакка «бурунгу-биле билдингир» болгаш чырыдыышкын министри ол темага удавас медеглел кылыр деп Иден чугаалаан.

Элээн хөй депутаттардан, ылаңгыя декабрь 5-те Вудфордка Черчилльдиң ССРЭ-биле дөмейлээргe Англияда техниктиг өөредилге улуу-биле хожудан турар дээн чугаазын барымдалаш, немелде айтырыгларны салгылаан. «Ол айтырыгга ССРЭ бирги чергениң кичээнгейин салып турар дээрзи шын эвес чүве бе ынчаш?» деп Иденден айтырганнар. Вудфордка Черчилльдиң чугаазы болза, «коммунизмниң чедиишкиннерин ең-не кайгамчыктыы-биле хүлээп көргени ол болур-дур» деп лейборист Эмрис Хьюз чугаалаан.

(СЭТА).

Тайвань америк дайынзырактарның планында

НЬЮ-ЙОРК. Америк информация агентилелиниң медээзин ёзугаар алырга, сеелгү үеде Тайваньга АКШ-тың элээн хөй бедик дужаалдыг шериг удуртукчулары, ооң иштинде АКШ-тың шериг министри Бракер чораан.

Тайваньга чорун турганының үезинде Бракер Чан Кай-ши-биле болгаш өске-даа гоминданчы баштыңнар-биле үмележип, чанкайшичи шериглериниң маневраларынга киржин, а ол ышкаш Пэйньмыньдао ортулукка барып, аңаа ыыла турар чанкайшичилерни сургап турган.

Пэйньмыньдаодан дедир ээп келгеш, Бракер медеглел кылган. Ортулукту кыдат улустуң хостадып алырынга бодунуң чепсектиг күштери-биле АКШ-тың шантыктаар деп турарын аңаа база качал илергейлээн.

Тайваньче сеелгү үеде АКШ-тың шериг баштыңнарының угландырып турар улуг кичээнгейниң дугайын чугаалавышаан, Юнайтед Пресс агентилели америк чепсектиг күштериниң Ыраккы Чөөн чүкте планларынга Формозаның (Тайвань) өзүп турар ужур-дузазын онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Редактор Д. О. БЕГЗИ.

Кызыл хоорайның Мугур кудумчузунда № 50 бажында чурттап турар хамааты Александр Борисович Смагин Кызыл хоорайда Красноармейская кудумчузунда № 123 бажында чурттап турар хамааты Валентина Ксенофонтовна Сластенова-биле чарлыр дугайында херек кедүрүп турар.

Ук херектi Кызыл хоорайның улус дунуң 1-ги участогунга көөр.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр иштики информация киллизинин — 3—88, харыысалгалыг болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, культура болгаш амыдырал, чагаа киллистериниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—02374 Культура өргелелинин типографиязы.